„Tisztelet, hála és szégyenkező önvád”
A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia huszonöt éve

Ferch Magda

„Tisztelet, hála és szégyenkező önvád érzelmeivel fogok először helyet e tudományos gyülekezetben – ezekkel a szavakkal kezdte székfoglaló előadását Arany János a Magyar Tudományos Akadémián (MTA). – Mert ha szíves üdvözléssel körüljáratom szememet tagtársaim koszorúján, úgy találom, hogy a legnagyobb rész – sőt alig egy-kettő kivételével valamennyi – a szoros értelemben vett tudomány mívelése által jutott eme díszes érdempolcra, hová engem csupán azon jóhiszemű törekvésért, melyet a gyakorló költészet terén mutattam, hívott meg a Tekintetes Akadémia kegyessége”.[1]

„Tisztelet, hála és szégyenkező önvád, ezzel kezdhetem én is – idézte Arany Jánost Hubay Miklós 1992. május 4-én, amikor Kosáry Domokos előterjesztésére az MTA közgyűlése egy ellenszavazattal megalakította a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiát (rövidítve: Széchenyi Akadémiát) –, hiszen ha felidézem a mai ünnepi alkalomban csúcsosodó, immár egy jó esztendeje tartó előkészületeket a Széchenyi Akadémia megalapítására – Dörgicsén vagy ama Duna-parti díszhajlékban – »díszhajlék«, ez is Arany János szava –, a megbeszéléseknek szemérmesen vagy humorral palástolt pátoszában szintén effajta érzések kifejezése dominált. Vas István hangját hallom, Nemes Nagy Ágnes mondatai csengenek fülemben, ahogy levelét Kosáry Domokos felolvassa. Ők fél lábbal már a halhatatlanságból üzentek. De a többiek szava is talán történelmi esemény feszültségében fogant”.[2]

1 Arany János: *Zrinyi és Tasso*. [„Beköszöntő beszéd”, elhangzott az Akadémián 1859. október 31-én]. Arany János Összes Művei X., Prózai művek I. 330 o. Idézi Kónya Sándor: *A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia első évei*. Bp., Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, 1996. 45–46. o.

2 Akadémiai Levéltár (AL). Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 1. doboz, Idézi Kónya Sándor: i. m. 45. o.

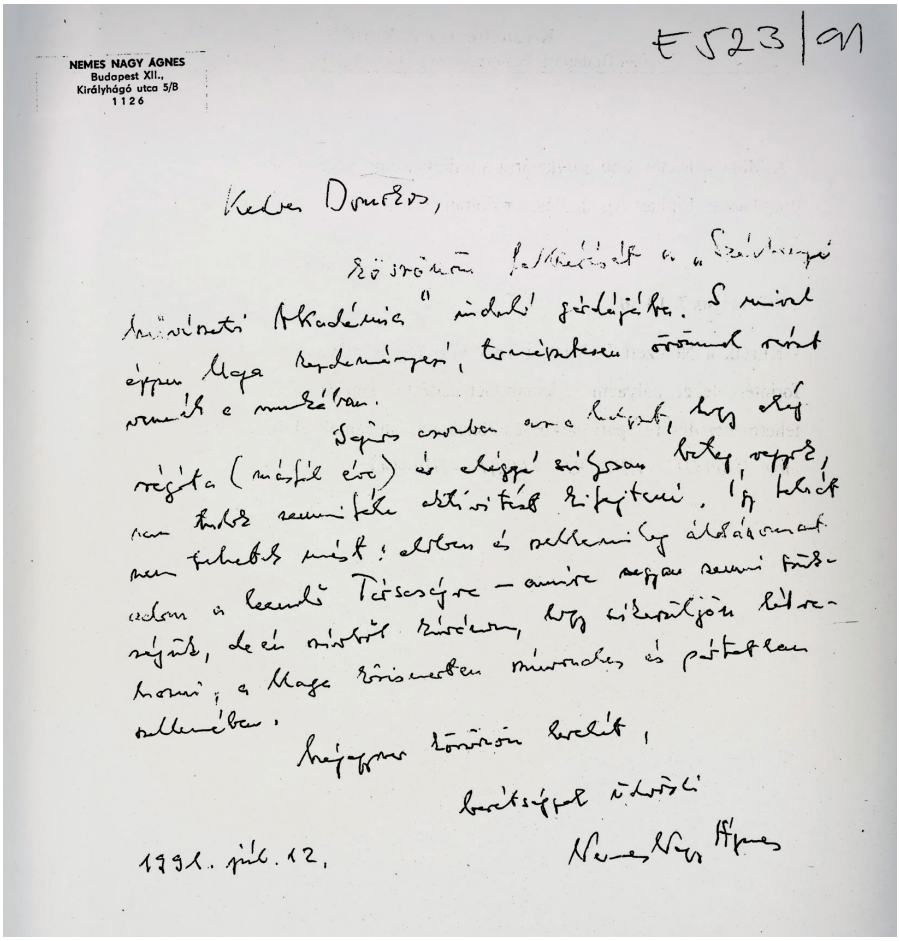

NEMES NAGY ÁGNES
Budapest XII.,
Királyhágó utca 5/B
1126

E523/91

Kedves Domokos,

Köszönöm felkérését a „Széchenyi Művészeti Akadémia" indulói gárdájába. S mivel éppen Maga kezdeményezi, természetesen örömmel részt veszek a munkában.

Sajnos azonban az a helyzet, hogy elég régóta (másfél éve) és eléggé súlyosan beteg vagyok, nem tudok semmiféle aktivitást kifejteni. Így felszólt nem tehetek mást: előben és szellemileg áldásomat adom a leendő Társaságra – amire nagyon sem szükségük, de én szívből kívánom, hogy sikerüljön létrehozni, a Maga körismerten szívonalas és pártatlan szellemében.

Hagyjon köszönöm levelét,

barátsággal üdvözli

Nemes Nagy Ágnes

1991. júl. 12.

Magától értetődő, gondolhatjuk, hogy Hubay Miklós Arany Jánost idézi a Magyar Tudományos Akadémia 1992. évi rendes közgyűlésén, hiszen ő nemcsak a magyar irodalom egyik óriása volt, hanem az az írásművész, aki 1865 és 1869 között az Akadémia titoknoka, 1870 és 1877 között főtitkára volt. „Elidegeníthetetlen örökségként biztosított helyet az Akadémián a magyar íróságnak. És tette ezt az alapító Széchenyi szándéka szerint" – hitték valaha sokan. De miért éppen a fenti mondatokat idézte Hubay Arany Jánostól?

„Vajon lehet-e őszinte szívvel ennyire szerény? – teszi fel a kérdést, majd így folytatja –: Én inkább azt a baljós előérzetet vélem felismerni szavaiban, amely elfogta őt, amikor a tudomány, a hatalom bástyái közt átérzi a maga örök kétely rágta poétaalkatának a törékenységét és – ki tudja? – a magyar költészet, a magyar művészet törékenységét és kiszolgáltatottságát a következő másfél században. Mi

is ezzel a hangsúllyal idézzük szavait […]. Arany János itt annak a konfliktusnak ad hangot, amelyet unalomig nyúztak azután a «két kultúra» címen folytatott eszmefuttatásokban. S ahol Arany ily korán, ily érzékenyen (s talán mégse minden malícia nélkül) reagált erre, ott következett majd be, éppen kilencven év múltán [1949-ben], e konfliktus egyik legbrutálisabb fegyverténye: az Akadémia alapításában egykor oly nagy szerepet játszó költők és képzőművészek (Vörösmarty Mihály!, Ferenczy István!) utódainak kiszóratása az Akadémiáról. Arany János mint földrengés-előrejelző érzi ezt a fenyegetést […] Pedig a szépíró és a művész, a zeneszerző és a filmrendező megtalálta volna dolgát az Akadémián 1949 után is. Segíthettek volna, hogy ne felejtődjenek el a környező világnak és az emberi létnek átfogó összefüggései."[3]

Kodály Zoltán, akit 1946-ban választottak meg az Akadémia elnökévé, az Akadémia megújításának módozatairól szóló viták után,[4] első beszédében a nagy elődök „igaz emberségére, a magyar kultúráért való önzetlen, hiúságnélküli, áldozatos lelkesedésükre" hivatkozott, és így fogalmazta meg ars poeticáját: „A tudomány, művészet nem szolgálhat senkinek. Önnönmagáért van. Nem lehet *sem ancilla theologiae, sem meretrix politices*."[5] Kodály zenetudós és alkotóművész volt egyszerre, tudta, mennyire fontos tudomány és művészet együttélése abban az intézményben, amelynek élére „előmunkásnak parancsolták".

„Bár [az Akadémiának] külön művészeti osztálya nincs – hangsúlyozta két év múlva, második elnöki beszédében –, I. osztályában művészeknek is helyet ad, ezzel is a kultúra egységét hirdeti. Mert nemcsak a tudomány különféle ágai tartoznak össze, és mindegyik megsínyli, ha túlságosan bezárkózik szakmája szűk körébe, hanem a tudomány és művészet sem lehet el egymás nélkül. A tudós annál különb, minél több van benne a művészből és viszont. Intuíció, fantázia nélkül a tudós legfeljebb téglahordója lehet tudományának. Művész pedig, szoros belső rend, szerkesztő logika nélkül, megreked a művészet peremén. Bach Sebestyén partitúrái éppúgy remekei a szinte matematikai tiszta koncepciónak, mint az érzéskifejezésnek".[6]

A mindent leromboló vihar azonban már közeledik. Néhány hónap múlva, 1949-ben szovjet mintára átalakítják a Magyar Tudományos Akadémiát. Megszüntetik

3 AL. Uo. Kónya Sándor i. m. 47. o.

4 Szent-Györgyi Albert Természettudományi Akadémiára vonatkozó javaslatát lásd: Tilkovszky Lóránt: A szellemi megújhodás és a szervezeti reform problémái. In *A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada (1825–1970)*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1975. 349–355. o.

5 Beköszöntő. Kodály Zoltán t. tag, elnök beszéde. Ünnepélyes közülés 1946. július 28-án, a Pázmány Péter Tudományegyetem aulájában, *Akadémiai Értesítő*, LIV. köt. 478. füzet, 28. o.

6 Kodály Zoltán elnök megnyitó beszéde. Ünnepélyes közülés az Akadémia heti ülésztermében, 1948. július 4-én. *Akadémiai Értesítő*, LVI. köt., 1948, 13. o.

a széptudományi alosztályt, amely a művészeknek helyet adott, és erre hivatkozva megfosztják tagságuktól túlnyomó többségüket, köztük Áprily Lajost, Illyés Gyulát, Pátzay Pált, Márai Sándort, Zilahy Lajost. Kodály Zoltán tiltakozik, de hiába. „Rákosihoz írott levelére annak titkárnője útján kapja meg az elutasító választ".[7]

„Tudjuk posztumusz naplóiból, 80. születésnapjára Illyés várta a jóvátételt. Talán Márai is várta, titkon, San Diegóban. Mi vesszük most át ezt. Innen a «szégyenkező önvád»" – fejezte be köszönőbeszédét 1992 májusában Hubay Miklós, a Széchenyi Akadémia szervezőbizottságának tagja és az ekkor megalakuló művészeti akadémia egyik alapító tagja.[8]

Jóvátétel, történelmi rehabilitáció

Kosáry Domokos a jóvátétel gesztusaként terjesztette elő javaslatát az Akadémián. A művészeti akadémia megalapítását ő a történelmi rehabilitáció szerves részének tartotta, elszántan küzdött érte, és sikerült is megvalósítania. De ezt nem mindenki értette meg, vagy nem akarta megérteni. A Magyar Tudományos Akadémia 1992. május 4-i közgyűlése létrehozta a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiát az MTA társult, önálló intézményeként, 23 alapító taggal, négy osztállyal (irodalmi, képzőművészeti, zenei alkotóművészeti, mozgókép- és színházművészeti) – kizárólag alkotóművészek számára. (Az építőművészet akkor azért maradt ki, mert az építészeknek megvolt a helyük a Magyar Tudományos Akadémia VI. osztályában.)

Fájó, hogy Nemes Nagy Ágnes és Vas István ezt már nem érhette meg. Az ülés végére megérkező Göncz Árpád köztársasági elnök „csak egyvalamit" kért az új akadémia tagjaitól: „úgy intézzék a felvételeket, hogy a mindenkori Herczeg Ferencek ne zárják ki a mindenkori József Attilákat".[9]

Az MTA elnöke zárszavában hangsúlyozta: „Mi ezeket a lépéseket azért tettük meg, hogy erőinket egyesítsük, hogy segítséget, otthont nyújtsunk művészeinknek, íróinknak arra, hogy megtalálják helyüket, és visszataláljanak Széchenyi István útmutatásaihoz. Széchenyi kiművelt emberfőn nemcsak a tudóst értette, hanem a művészt is, mindenkit, aki a nemzet felemelkedésén munkálkodni tud. […]Biztos

7 Vö.: Kónya Sándor: *A Magyar Tudományos Akadémia és a széptudományok*. Bp., Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia. Előadások. Emlékbeszédek, 1999, 30–32. o.

8 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 1. doboz. Idézi: Kónya Sándor i. m. 48. o.

9 AL. Uo. Kónya Sándor uo.

vagyok benne, hogy ez az új akadémia abban a szellemben, amelyet mi próbálunk képviselni az erők egyesítése, a magyar értelmiség különböző hivatású tagjai erőinek egyesítése érdekében, ebben a szellemben tovább fog működni, és megtalálja a lehetőségét annak, hogy a különböző megosztások, megosztottságok, ketté-, háromfelé osztottságok legalább ezen a területen kevésbé érvényesüljenek.[…][10]

Görgey Gábor, az egyik alapító tag, így idézte fel később ezt az időszakot: „Euforikusan örültünk annak a jóvátételnek, ami Kosáry Domokos elévülhetetlen érdeme, azzal a megalázó és megsemmisítő tollvonással szemben, amit annak idején Rákosi Mátyás és Révai József tett meg, kikergetve a Tudományos Akadémia falai közül a művészetek, az irodalom képviselőit. Ez a jóvátétel megtörtént, de nagyon nehéz harcok árán, annak ellenére, hogy úgy gondoltuk, a rendszerváltás után ennél mi sem természetesebb, könnyen fog menni. Néhányan, akik [Kosáry Domokos] közelében voltunk ebben az időben, tanúsíthatjuk, hogy elmondhatatlan küzdelmet kellett folytatnia egy evidenciáért."[11]

Méltatlan ellenakciókkal terhelt előkészítő időszak ért tehát véget 1992 májusában – az alapítók legalábbis azt hitték. A művészeti élet sokszínűségében megvalósuló egységet reprezentálni hivatott Széchenyi Akadémia megkezdte munkáját, és azóta is működik. A cél azonban, amelyet életre hívója kitűzött, nem valósulhatott meg maradéktalanul. Hogy miért nem, az szomorú történet. Kónya Sándor történész, a Magyar Tudományos Akadémia hivatalvezetője hiteles forrásokra alapozva, részletesen megírta ennek a históriának az 1995-ig terjedő első szakaszát (*A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia első évei,* 1996). Később megírta az MTA 1949-es átszervezéséből következő drámát is (*A Magyar Tudományos Akadémia és a széptudományok,* 1999).

„A könnyen feledésbe merülő történeti hűség kedvéért" – Domokos Mátyás kifejezése – a továbbiakban ezt a szomorú és bonyolultnak *látszó*, valójában a kezdetektől máig egyenesen végigvezethető történetet igyekszem hiteles források alapján megvilágítani. Sokat idézek Kónya Sándor könyvéből, amely annak idején nem volt könyvesbolti forgalomban, és levéltári dokumentumokból, amelyek más iratokkal összevetve, egymást hitelesítve magukért beszélnek. Minthogy az emlékezetre még rövid távon sem hagyatkozhatunk, az első időszak iratait sokkal részletesebben idézem, mint a későbbieket, mert csak ezek szövevényéből fejthető fel, mi is történt valójában.

10 AL. Uo.
11 AL. Uo. A Széchenyi Akadémia 1998. április 22-i kgy. jegyzőkönyve, 20. o., 23. doboz.

Az alapító tagok Kosáry Domokossal és Ritoók Zsigmond professzorral, az MTA delegáltjával (az első sorban ül) Kovács Anikó ügyvezető titkár, Polgár Rózsa, Szabó Magda, Kosáry Domokos, Jókai Anna, Takáts Gyula, Lossonczy Tamás, Bartha László (mögöttük áll) Mándy Iván,

Haiman György, Soproni József, Cseres Tibor, Fodor András, Jovánovics György, Juhász Ferenc, Görgey Gábor, Lakatos István, Lator László, Domokos Mátyás, Somlyó György, Lengyel Balázs, Szabó István, Hubay Miklós, Ritoók Zsigmond, Konrád György

Az előzmények

Hubay Miklós 1990 nyarán, az olasz nagykövetség fogadásán vetette fel Kosáry Domokosnak: ha meg akarja újítani az Akadémiát, ne feledkezzék meg arról, valamiképpen jóvá kell tenni azt, hogy Rákosiék kiebrudalták onnan a művészeket. A kérdés persze az volt, hogyan lehet ezt jóvá tenni. Az Akadémia rendszerváltozás utáni első, választott elnöke, történész lévén pontosan tudta, hogy amennyire „fontos a tudomány és a művészet együttműködése, annyira nem kívánatos – különböző funkciójuk miatt – egy szervezetben való összefogásuk; a szoros együttélés zavarokhoz vezethet".[12]

A széptudományi alosztály visszaállítása egyébként sem lett volna reális. A nyolcvanas évek vége előtt fel sem merülhetett ilyen kísérlet. Valójában azonban nem a rehabilitáció, nem a művészetek és az Akadémia kapcsolatának problematikája merült fel korábban. Mészöly Dezső kandidátusi vitájában, 1974-ben az írók és az MTA viszonya került napirendre. A Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának két tagja, Sőtér István és Nagy Péter az MTA akkori elnökéhez, Erdey-Grúz Tiborhoz írott levelében azt kérte, hogy válasszák az I. osztály tagjává Németh Lászlót, Illés Endrét, Illyés Gyulát az Akadémia 150 éves jubileumi ünnepségeire, és javasolták, hogy kapja meg „az irodalomtudomány doktora címet Képes Géza, Rónay György, Somlyó György és Vas István". Az elnök erre „nem látott lehetőséget". Közölte, hogy lehet szépirodalmi tevékenységet is folytató tudósokat akadémiai taggá jelölni, de csak a tagválasztások alkalmával, és megállapította: „az Akadémia az ország szellemi életének az a szektora, amely a szoros értelemben vett tudományos kutatómunkában érdekelt".[13]

Az 1989. május 8–9-i rendes közgyűlés közzétette, hogy az 1949-es intézkedésekkel „méltánytalanul okozott sérelmek jóvátételét az Akadémia erkölcsi kötelességének tartja, és valamennyi érintett tagját sújtó intézkedést, határozatot hatálytalanítja". A jegyzőkönyv azonban azt is rögzíti, hogy: „A közgyűlés szilárdan tartja magát az MTA tudományos köztestület jellegéhez, és nem óhajtja visszaállítani sem a széptudományi alosztályt, és művészeti teljesítmények alapján új tagokat sem óhajt választani".[14]

Glatz Ferenc művelődési miniszter 1989 májusában jelentette be, hogy Művészeti Akadémia előkészítéséhez kezdenek. A cél „a művészeti közélet szervezeti központjának a megteremtése" volt. A tervben „választott tagság és a tagsággal járó

12 Kónya Sándor i. m. 13. o.
13 AL. 3 Elnök (Erdey-Grúz) 124/1 doboz, E123/1974
14 AL. Közgyűlési iratok. Az MTA 1989. május 8–9-i rendes kgy., 384–385. o.

rendszeres díjazás szerepelt, amelynek fedezésére" a miniszter alapítványt kívánt létrehozni.[15] Az akadémia székházául a Sándor-palota felső szintjét szerette volna berendezni, a tervek el is készültek. Glatz Ferenc Brüsszelben beszélt erről a „félig üzleti, félig kulturális célú" tervről Csoóri Sándorral, majd Varga Imrével, és kifejtette: „a modern kultúrpolitikának a teremtés, nem pedig az eltartás ellenértékének megkövetelése lenne a célja", mint a szovjet rendszer idején. A szerkezeti átalakítások folyamata azonban politikai okokból megszakadt, „noha az épülettel kapcsolatos tárgyalások 1990 áprilisára a döntés szakaszáig jutottak. A Pro Culturán belüli Művészeti Akadémia Alapítvány így profil nélkül maradva indult meg, és csak a szakkuratóriumnak, illetve elnökének, Mészöly Miklósnak köszönhetően alakította ki új profilját 1991, 1992 folyamán." „A rendszer-, illetve az őrségváltás vihara ezeket a terveket magával sodorta" – jelentette be Glatz Ferenc később.[16]

Az MTA VI., Műszaki Tudományok Osztályának rendes tagja (az építészet ide tartozik), Finta József építész 1990. február 26-án levelet írt az MTA elnökének, Berend T. Ivánnak „a Művészeti Akadémia ügyéről. A Széptudományok Osztályának megszüntetése olyan folyamatos irritáció, amely orvoslást kíván, s akcionál is várhatóan – vagy az MTA-n belül, vagy attól függetlenül és kívül. Jómagam is úgy gondolom, hogy a mai gyakorló művészet (irodalom, zene, vizuális művészetek, film, színház – s persze az építészet – e társaság részeként) legmagasabb, s elméletileg is alapozott s ily módon is értékelhető szintjén – nehezen maradhat ki az Akadémiai keretekből. Félő, hogy egy – az MTA-tól teljességgel független MŰVÉSZETI AKADÉMIA – ellenindulatokkal s ilyen stílusú progresszióval szervezve – jelentős erőket vonhat el az MTA jelen humán területeiről is (művészettörténet, irodalom, zenetörténet, esztétika stb). Nem tudom, hogy nem kellene-e akcióba kezdenünk egy ilyen társ-Akadémia szervezésével, avagy – éppen egy kiszélesített területű Széptudományok (Művészetek) Osztálya újjászervezésével lehetne a magyar KULTÚRA e zónáit is az MTA-hoz kötni?!"[17]

Berend T. Iván március 11-i levelében tájékoztatta Finta Józsefet, hogy beterjeszti javaslatát az elnökség április 10-i ülésére. Az elnökség 21/1990 számú határozatával pedig felkérte az építészt arra, hogy ha fenntartja javaslatát, terjessze az Akadémia rendes közgyűlése elé.

15 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, Glatz Ferenc 1993. február 17-i feljegyzése a Pro Cultura Kuratóriumának a Művészeti Akadémia Szakalapítvány és a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia együttműködésére. 3. doboz

16 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai. Az 1993. április 6-i II. kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve. 22–23. o. 3. doboz

17 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 1. doboz.

Az 1990. évi, májusi tisztújító közgyűlés Finta két javaslatát is megtárgyalta, köztük a fentit, amely inkluzíve felvetette az osztálystruktúra átgondolásának problematikáját. Az építész hozzászólásában kijelentette: „Ahhoz, hogy e nemzet önnön tudatába, önnön testébe beleépítse egy magasabb rendű kultúra igényrendszerének egészét, ekként a tudományok művelését, újra meg kell tanuljon szabadon érezni, látni, mozogni, gondolkodni, értően figyelni belső s külső világára. Ez az újfajta értékorientálódás (vagy mondjuk egyszerűbben, újrapolgárosodás) azonban nem realizálható egy szellemi és materiális értelmű szennyeződések elleni immunrendszer gyors kifejlesztése nélkül. Az Akadémia tudományos habitusának nem mond, nem mondhat ellent, ha ezen akcióhoz természetes társául hívja a művészeteket. Olyan osztály képe fogalmazódott meg bennünk, amelyben az irodalom, a zene, a vizuális művészetek, a színház, a film, a mozgásművészetek, a design, az építészet tudományos értékű alapozása, értő kezelése, értékelő kritikája pozícionálódna s konglomerálódna egy gyorsított eljárású nemzetnevelő offenzívába. Mondhatják, hogy e funkciókra egy újonnan kreálandó Művészeti Akadémia lehetne az alkalmasabb, ám e két működési terület mégsem behelyettesíthető –, már ama vehemens divergenciák miatt sem, amelyek jelen idejű művészetünk összefoghatóságát igencsak megkérdőjelezik”.[18]

A dokumentumok ennyi előzményről szólnak, nem többről.

A Magyar Tudományos Akadémia 1990. évi májusi rendes közgyűlésén jelölték Kosáry Domokost elnöknek. A jegyzőkönyv jól érzékelteti, milyen küzdelmek elé nézett a tudós testület jövőbeli első embere.[19] Berend T. Iván leköszönő elnök és Szentágothai János, a jelölőbizottság elnöke nagyon határozottan kiállt Kosáry mellett, akit 108 szavazattal elnökké választott az MTA közgyűlése, és ő hatalmas munkába kezdett.

A célt így fogalmazta meg: „Itt értékmentésről van szó, értékmentésről a tudományos funkciót és az embereket illetően. A kályhában a parazsat elevenen kell tartani, mert ha kialszik, majd nemzedékek kellenek ahhoz, hogy valamit, ha lehet, újra kiépítsünk. Ha ezt a parazsat nem tudjuk megmenteni, szétoszlik tudományos kutatói gárdánk, amely nemzetközileg is megállja a helyét, és könnyen a harmadik vagy a negyedik világba süllyedünk”. A megválasztott elnök elítélte a „bürokratikus hatalmi ambíciókat”, „a szakmai igénytelenség lázadását”, azt, hogy valaki „kellő szakmai feltételek, teljesítmények nélkül” jusson előre.

Antall József miniszterelnök is köszöntötte az új elnököt: „Öröm számomra, hogy Kosáry professzor személyében olyan elnök került az Akadémia élére, aki

18 AL. Közgyűlési iratok. 1990. május 24-i kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 614–615. o.

19 AL. Uo. 413–432. o. Lásd: Szabad György hosszú, „szubjektivitástól sütő” perorációját, amelyet Berend T. Iván és Szentágothai János is visszautasított.

politikai magatartásával, emberi tartásával, megszenvedett börtönbüntetésével szinte szimbóluma a megújulásnak".[20]

Kosáry Domokos nem feledkezett meg Hubay Miklósnak tett ígéretéről. Nem is feledkezhetett meg róla, hiszen ő a művészeti akadémia ügyét, nem győzzük eleget hangsúlyozni, az MTA-reformjának szerves részeként kezelte.

A *Magyar Nemzet* tudósítója 1991. december 5-én, a rendkívüli közgyűlés lezárása után így írt: „A Művészeti Akadémia szervezőbizottsága írókból állt ugyan, de az új Akadémián helyet kapnak a művészeti élet több ágának képviselői is. Zeneművészek, festőművészek, építőművészek – például Makovecz Imre és Szokolay Sándor – már születésének pillanatában felajánlották segítségüket, és köszöntötték az «európai akadémiai eszméhez való visszatérést». Nem tagozat létesül, hanem programját, ügyrendjét, működési szabályzatát önállóan kidolgozó, autonóm intézmény".[21]

A formálódó gondolat

Kosáry Domokos 1991 koratavaszán megkérte Hanák Gábort, az Országos Széchényi Könyvtár Történeti Interjúk Tárának vezetőjét, aki a hetvenes évek óta készített vele filmes nagyinterjúkat, hogy kísérje el hozzá Csoóri Sándort egy fontos megbeszélésre. Csoóri volt az első, akivel az MTA elnöke megosztotta a leendő művészeti akadémiára vonatkozó gondolatait. Júniusban pedig Cseres Tiborral és Vas Istvánnal konzultált.

Az elnök ezeknek a megbeszéléseknek az alapján írt levelet 1991. július 5-én néhány általa igen nagyra becsült írónak: Domokos Mátyásnak, Hubay Miklósnak, Mándy Ivánnak, Nemes Nagy Ágnesnek, Vas Istvánnak, és előadta tervét.

„Sokat gondolkoztam azon, hogy miként lehetne Széchenyi hagyományaihoz visszatérve, újra helyet adni az irodalomnak, művészetnek az Akadémián, de anélkül, hogy a tudomány és a művészet eltérő funkciói keverednének, egymást zavarnák. Végül arra jutottam, hogy a Magyar Tudományos Akadémia nagy keretén belül, de önálló társult egységként lehetne létrehozni egy olyan művészeti akadémiát,

20 AL. Közgyűlési iratok. Az MTA 1990. május 24-i kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 561. o.
21 Ferch Magda: *Művészeti Akadémia*, idézi Kónya Sándor i. m. 26. o. E sorok írója 1991 és 2000 között a Pethő Sándor által alapított *Magyar Nemzet* című napilap kulturális rovatának volt a munkatársa. Ott ült az MTA 1991. decemberi és 1992. májusi közgyűlésén is, és tudósított.

amely autonóm módon, saját elvei szerint működik, maga választja vezetőségét és – adott szerény létszámon belül – tagjait. Maga alakítja meg továbbá szakmai bizottságait, amelyekbe már be lehetne vonni valamivel szélesebb körben, fiatalabb és más külső erőket is. Ez a megoldás talán lehetővé tenné, hogy a tudományok és a művészetek a maguk módján, de végső fokon mégis együttes erővel segítsék elő a közös célt: művelődésünk nemzetközileg is elismert, magas szintjének biztosítását. Legjobb kezdő lépésnek az látszott, ha néhány személyes ismerősömet felkérem arra, hogy kiindulásul, az elképzelt új szervezet utóbb kiegészítendő magvaként beszélje meg ezt az elképzelést, és ha helyesnek találja, próbálja megfogalmazni és velem megtárgyalni a további teendőket. Talán jó volna majd az eredményt egy nyilatkozatban közzétenni." [22]

A válaszok hamar megérkeztek, a címzettek mindnyájan egyetértéssel fogadták a tervet, és jelezték, hogy örömmel vesznek részt az új szervezet megalakulását elősegítő személyes találkozón.[23] Mándy Iván szerint „a terv megvalósulása emelné az egyes művészeti tevékenységek megbecsülését, ugyanakkor újszerű szellemi frissességet hozhatna a tudományos életbe".

Tihanyban, a Limnológiai Intézetben, majd Kosáry Domokos nyári rezidenciáján, Dörgicsén találkozott 1991. augusztus 8-án a társaság: Kosáry Domokos, Ujfalussy József, az MTA alelnöke, Cseres Tibor, Domokos Mátyás, Hubay Miklós, Konrád György, Mándy Iván, Szabó Magda és Vas István. Konrád György felvetette, hogy Mészöly Miklósnak feltétlenül helye volna a tervezett akadémián.

Az MTA elnöke azt kérte távozó vendégeitől, hogy beszéljék meg és írják meg neki, mi az álláspontjuk, hogy azt terjeszthesse az 1991. decemberi rendkívüli közgyűlés elé.

Az Akadémia elnöksége szeptemberben ismerte meg Kosáry Domokos művészeti akadémiára vonatkozó elképzelését, és támogatta a kezdeményezést. Domokos Mátyás október eleji keltezésű levelében arról számolt be Kosáry Domokosnak, hogy a feladatot teljesítették, megfogalmazták a művészeti akadémia „szellemi státuszát".[24] Megírta azonban azt is, hogy „pillanatnyilag feloldhatatlannak tetsző ellentét feszül Csoóri és Mészöly között, de „a szöveg véglegesítése során Csoóri is annak a nézetének adott kifejezést", hogy Mészöly Miklósnak valóban helye van az akadémián, de megjegyezte, hogy: „akkor ő nem tudja pillanatnyilag elképzelni tevékeny részvételét az akadémia életében. A kezdeményezők között azonban hajlandó szerepeltetni a nevét."

22 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 1. doboz., Kónya Sándor i. m. 14–15. o.

23 A válaszleveleket teljes terjedelemben közli Kónya Sándor i. m. 15–16. o.

24 Kónya Sándor i. m. 17–18. o. A teljes szöveg itt olvasható.

Szentendre, 91 július 17

Kedves Domokos!

Köszönöm f. hó 5-i leveledet, nagyon örültem neki és a széchenyi Művészeti Akadémia benne fölvázolt tervének. Vasárnap Hubay kihlós barátommal beszéltünk róla, hogy ha megvalósul, a magyar irótársadalom régi sérelmé orvosolná és talán helyzetoszhatná a magyar irodalom megtépázott tekintélyét.

Örömmel vennék részt az új szervezet kezdeti magjának alakuló megbeszélésén, bárhol. De a helyzet az, hogy innen, Szentendréről már Pentre sem jutok be könnyen, Dörgicse talán túl nagy kaland lenne megvénült szervezetemnek. De mindenképpen megpróbáloh Hozzátok alkalmazkodni. A megalakulást hírül adó nyilatkozat gondolatát is egyetértek.

A megtisztelő meghívót is köszönöm a pápával történendő találkozásra, és ha valamilyen váratlan egészségi (itt. betegségi) akadály addig föl nem lép, örömmel részt veszek benne. Ha a meghívó szövegét jól értem, ezt a szándé

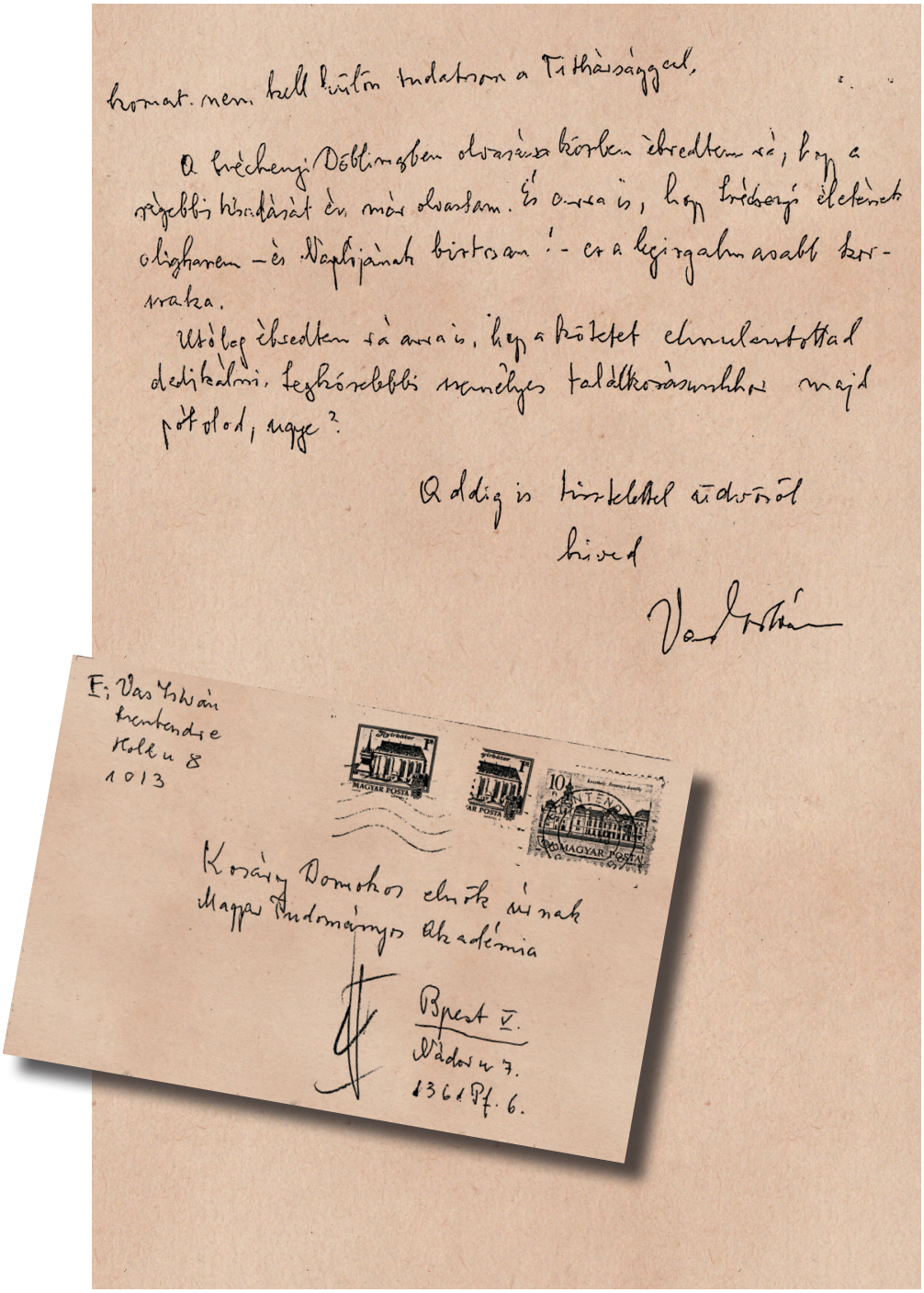

komat. nem kell külön tudatsom a Titkársággal.

A Szécsenyi Döblingben olvasása körben ébredtem rá, hogy a régebbi kiadását én már olvastam. És arra is, hogy Szécsenyi életének olighanem – és Naplójának biztosan! – ez a legizgalmasabb korszaka.

Utólag ébredtem rá arra is, hogy a kötetet elmulasztottad dedikálni. Legkörelebbi személyes találkozásunkhoz majd pótolod, ugye?

Addig is tisztelettel üdvözöl

hived

Vas István

F: Vas István
Szentendre
Holl u 8
1013

Kosáry Domokos elnök úrnak
Magyar Tudományos Akadémia

Bpest V.
Nádor u 7.
1361 Pf. 6.

„Pandora szelencéje ez, amelyet az istenek nem nekem rendeltek kinyitnom" – írta Domokos Mátyás, miután föltette a költői kérdést: „Vagy nyugodjunk bele abba, hogy ez a szép elképzelés most nem a tudományos akadémia ellenkezése, de az írók közötti politikai viszályok miatt máris meghasadt, mielőtt még megvalósulhatott volna?" Október 16-i levelében viszont már arról értesítette az elnököt, hogy beszélt Mészöly Miklóssal, és ő örömmel csatlakozik a kezdeményezőkhöz. „Így hát Pandora szelencéjének a fedele nem nyílott ki".

Az MTA Sajtótitkársága november végén kiadta a hírt:

„1991. december 2–3-án tartja rendkívüli közgyűlését a Magyar Tudományos Akadémia. A tanácskozás egyik célja, hogy áttekintse a tudós testület és a felsőoktatás, az egyetemek együttműködését. A másik fontos napirendi pont Kosáry Domokos elnök előterjesztése egy új Művészeti Akadémia létrehozásáról, ami a jelenlegi Akadémián belül, de külön, önálló, társult egységként működne, maga választaná meg vezetőségét és tagjait. Maga fogalmazza meg teendőit, programját, alakítaná meg bizottságait. Ez a megoldás – Széchenyi eredeti elképzeléseinek és a Magyar Tudományos Akadémia hagyományainak megfelelően – lehetővé tenné, hogy a tudományok és a művészetek a maguk eltérő módján, de mégis együttes erővel segítsék elő a közös célt, művelődésünk nemzetközileg is elismert, magas szintjének biztosítását."

Az „MTA-n belül külön, önálló, társult egységként működő Művészeti Akadémia létrehozásának szándékáról" szóló írásos előterjesztést, amelyet a közgyűlés tagjai megkaptak, Cseres Tibor, Csoóri Sándor, Domokos Mátyás, Hubay Miklós, Konrád György, Mándy Iván, Mészöly Miklós, Szabó Magda és Vas István írta alá.[25]

Az MTA kongresszusi termében ülésező rendkívüli közgyűlésen elnöklő Ujfalussy József így jelentette be az új napirendi pontot: „Rendkívül fontos lépésről van szó. Nemcsak a Tudományos Akadémia tradícióinak szellemében, hanem az egész magyar értelmiségi életet érintő vonatkozásban is, amely egy lépés annak az egyoldalúságnak a megszüntetése felé, amely a tudomány kizárólagossága helyenként, vagy akárcsak a nem indokolt mértékű preferálása formájában mutatkozik meg, szemben a művészeti szférával, nem véve figyelembe, hogy ez a kettő állandó kölcsönhatásban és egymást kiegészítve tájékoztatja az embert a világról".

Kosáry Domokos előterjesztésében hangsúlyozta, hogy a tervezett művészeti akadémia nemcsak írókat fog össze, és nem is „tagozatba". „A kezdeményezést elsősorban az írókkal végeztük, de az elképzelés az, hogy művészeti akadémia legyen, tehát amikor az alapja létrejön, kiegészüljön a művészet más ágaival. […]

25 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 1. doboz

Nem tagozatról van szó. A probléma éppen az volt, hogy a műfajokat nem szabad keverni. A tudományt nem lehet a művészet mércéjével mérni, és viszont. Ha mi társintézményként művészeti akadémia felállítására gondolunk – és ez össznemzeti érdek szempontjából igen fontosnak tűnik –, akkor ezt úgy kell megoldani, hogy se a művészek ne határozhassanak a tudomány dolgairól, se a tudósok ne határozhassanak a művészet dolgairól. […] Lehetővé tesszük egy olyan magas szintű fórum megalakulását az írók és a művészek számára, amely fórum velünk szövetségben a legmagasabb szinten tudja képviselni nemzeti műveltségünk érdekeit. Teljes önállóság, külön zárt egység és mégis együttműködés."[26]

Azt is fontosnak tartotta, kezdettől, hogy az, aki az MTA tagja, ne lehessen a megalakítandó művészeti akadémia tagja – éppen azért, hogy tudomány és művészet szempontjai ne keveredhessenek.

Németh G. Béla irodalomtörténész „nagyon nemes gondolatnak" értékelte, hogy ismét közel kerülhet egymáshoz a tudomány és a művészet. „De ennél sokkal fontosabb – mondta –, hogy a mai nagyon megosztott értelmiségben, ahol már nem vitatkozó, hanem gyűlölködő ellenfelek vannak, közelebb kerüljön egymáshoz a két terület: a tudomány és a művészet, sőt, ezen az akadémián belül a művészek is közelebb kerüljenek egymáshoz, mert csak klikkek vannak, amelyek egymást ölik, anélkül, hogy bármilyen gondolat különösebben kialakulna közöttük."[27]

Kosáry Domokos arra hívta fel a résztvevők figyelmét, hogy ezek a nevek, az előterjesztő írók nevei „nem egy oldalon szoktak szerepelni a lapokban. És ha mégis megtalálták egymással a hangot a közös cél érdekében, és hajlandók együttműködni, akkor ezt az összefogást – ugyancsak a magas nemzeti célok érdekében – megteheti az Akadémia is".[28]

A közgyűlés öt ellenszavazattal és öt tartózkodással elfogadta az MTA elnökének javaslatát.

Másnap, december 3-án Kosáry Domokos behívta az ülésterembe a kezdeményezésben részt vevő írókat: Cseres Tibort, Domokos Mátyást, Hubay Miklóst, Konrád Györgyöt, Mándy Ivánt, Szabó Magdát (Csoóri Sándor nem volt jelen), és közölte velük: az MTA közgyűlése úgy döntött, hogy közreműködik egy önálló társult intézmény, művészeti akadémia létrehozásában. Felkérte az írókat, hogy kezdjék meg a munkát mint a művészeti akadémia szervező-bizottsága. Az MTA Ujfalussy József alelnököt és Ritoók Zsigmond levelező tagot delegálta

26 AL. Közgyűlési iratok. Az MTA 1991. december 2-3-i rendkívüli kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve. 221–222. o., idézi Kónya Sándor i. m. 21. o.
27 AL. Uo. 233. o.
28 AL. Uo. 243–244. o.

a bizottságba. Az volt a feladatuk, hogy az Akadémia elnöksége, majd az 1992. évi rendes közgyűlés elé terjesszék javaslatukat.

A leendő Széchenyi Akadémia szervezőbizottságának tagjai: Cseres Tibor, Ujfalussy József, Szabó Magda, Kosáry Domokos, Csoóri Sándor, Domokos Mátyás, Mándy Iván, Ritoók Zsigmond, Hubay Miklós

Mészöly Miklós és Vas István nem lehetett ott az ülésen, mindketten betegen feküdtek. Hiányzott Nemes Nagy Ágnes is, aki 1991 augusztusában elhunyt. Halála előtt néhány nappal azonban levelet írt Kosáry Domokosnak, és „meleg szavakkal köszöntötte a kezdeményezést". Kosáry Domokos másnap levélben tájékoztatta Vas Istvánt arról, hogy a művészeti akadémiára vonatkozó előterjesztést a Magyar Tudományos Akadémia elfogadta.

Domokos Mátyás, Mándy Iván, Szabó Magda, Cseres Tibor, Hubay Miklós és Kovács Anikó, a leendő ügyvezető titkár az MTA 1990. decemberi közgyűlésén

Tükör által homályosan

Ezek után történt valami, amin akkor és ott senki nem csodálkozott, épp ellenkezőleg, örült neki, pedig ekkor kezdődött az a tudatosan megtervezett akció, amely alkalmas volt jóhiszemű emberek megtévesztésére, és összezavarta, elhomályosította az addig tiszta képet. Cseres Tibor felállt, és elmondta a közgyűlés résztvevőinek, hogy felkereste őt az építőművészek és a zeneszerzők egy csoportja, „hogy örömét fejezze ki a megalakulás ténye felett, és ajánlással szolgáljon segítségként a megalakuló Művészeti Akadémia kibővítése irányában", majd felolvasta ezt az „ajánlást".[29] „A Magyar Tudományos Akadémia elnökének megtisztelő kezdeményezésére a művészeti élet alulírott képviselői a következő ajánlást teszik egy Magyar Művészeti Akadémia ügyében.

29 A szöveget idézi Kónya Sándor is i. m. 22–23. o.

Egyetértünk azzal az elképzeléssel, hogy a most születő akadémiai törvény keretei között helyre kell állítani az eredeti Széchenyi akadémiai gondolatot. Az elmúlt negyven év gyakorlatán túl kell lépnünk, és vissza kell térnünk az európai akadémiai eszméhez. Ennek a két eredőnek a jegyében javasoljuk, hogy a most születő akadémiai törvény egyszerre szabályozza a tudományos és a művészeti területet, teremtse meg ezáltal azt az autonómiát, amit ettől a két területtől az elmúlt szerencsétlen történelmi időszak megvont.

Javasoljuk, hogy a törvény a Magyar Akadémiáról szóljon és ezen belül két önálló szerveződésről: a Magyar Tudományos Akadémiáról és a Magyar Művészeti Akadémiáról.

A Magyar Művészeti Akadémia szervezésére az alulírottak négytagú szervezőbizottságot választottak. A bizottság tagjai: Balassa Sándor, Cseres Tibor, Makovecz Imre, Somogyi József. Ez a bizottság alkotó együttműködésre törekszik a jövendő társakadémiával, valamint az illetékes parlamenti és kormányzati szervekkel.

Durkó Zsolt zeneszerző	Balassa Sándor zeneszerző
Finta József építőművész	Bartha László festőművész
Gerzson Pál festőművész	Bozay Attila zeneszerző
Gyarmathy Tihamér festőművész	Makovecz Imre építőművész
Schrammel Imre keramikus	Somogyi József szobrász
Szalay Lajos rajzművész	Szokolay Sándor zeneszerző”

Cseres Tibor kérte a közgyűlést, „járuljon hozzá, hogy a most szerveződő új társakadémia munkájában már a következő napokban, hetekben ezek a művészek részt vehessenek”.

Természetesen mindenki azt hitte, hogy Kosáry Domokos előterjesztését támogatja ez a csoport. Maga az MTA elnöke is így értelmezte. Megköszönte Cseres szavait, „amelyeket egyértelműen úgy fogunk fel – mondta –, hogy az aláírók kezdeményező készséggel vállalják ezt a feladatot, amelyre felkérte őket a közgyűlés. A felolvasott ajánlás egyrészt nagy örömet okoz, mert tegnap a vita során éppen az került előtérbe többek között, hogy ne csak írók szerepeljenek az aláírók között.”[30]

Az akadémiai törvényre vonatkozó megjegyzésre így reagált az elnök: „A kormány már elfogadta, azon nem változtatunk, de nem is szükséges, mert a közgyűlés után, amikor reméljük, a törvény elfogadására is sor kerül, egyetlen paragrafusmódosítás kell csak ahhoz, hogy a művészeti akadémia a törvényben szerepeljen”.[31]

30 Uo. 23–24. o.

31 AL. Közgyűlési iratok. Az MTA 1991. december 2–3-i rendkívüli kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 254–261. o., idézi Kónya Sándor i. m. 22–24. o.

A rendkívüli közgyűlés határozatában kimondta: „A [művészeti akadémia létrehozására vonatkozó] szándékot az egész magyar szellemi élet fejlődése, s az értelmiségen belüli kölcsönös megértés kialakítása szempontjából nagyjelentőségűnek tartotta, s ezért üdvözölte. Egyetért azzal a kezdeményezéssel, hogy az MTA mellett önálló, társult Művészeti Akadémia jöjjön létre, s létrehozásában a Magyar Tudományos Akadémia nyújtson segédkezet…".[32]

A közgyűlés végül sok sikert kívánt „*a Magyar Művészeti Akadémia előkészítéséhez*". A vitában akkor így nevezték az alakuló intézményt, a későbbi Széchenyi Akadémiát. Az *Akadémiai Értesítő* 1992. március 10-én közölte a közgyűlés határozatait, szó szerint ezt az utolsó mondatot is.

Kosáry Domokos 1991. december 5-én levélben tudatta a hírt a súlyos beteg Vas Istvánnal. Szántó Piroska, az író felesége postafordultával válaszolt: „Nagy-nagy öröm és büszkeség volt neki a Művészeti Akadémia alakulása, a nyári balatoni kirándulás után csak sóhajtozott: megértük hát. Most pedig, hogy az ügy publikussá vált, boldog és büszke, ahogy az újságcikkeket behordtam neki. Még félkábulatában is ennek örült. Nagyon köszönöm Önnek, hogy ezt az örömet megszerezte neki, s borzasztóan fáj nekem, hogy neki ez későn jött".[33]

Vas István tíz nappal később elhunyt.

„Négy-öt magyar összehajol"

Összeült 1992. január 6-án a Kosáry Domokos által kezdeményezett művészeti akadémia szervezőbizottsága. Jelen volt Cseres Tibor, Csoóri Sándor, Domokos Mátyás, Hubay Miklós, Konrád György, Mándy Iván, Szabó Magda, az MTA elnöke és alelnöke, Ujfalussy József, valamint Ritoók Zsigmond, az MTA levelező tagja. Kosáry Domokos elmondta: „a szervezőmunka alapja az MTA 1991. decemberi közgyűlésének határozata. Eszerint a művészeti akadémiát az MTA mint autonóm köztestület a hagyományoknak megfelelően, nemzeti érdekeink szem előtt tartásával kívánja létrehozni". Bejelentette, hogy a szervezőbizottság javaslatát az MTA májusi közgyűlése elé terjesztik azzal, hogy – a hagyományokhoz híven – az alapítók között nagyobb arányban legyenek jelen az írók, mint a többi művészeti ág képviselői. Szándékuk szerint azonban a jövőben más művészeti ágak képviselőivel

32 A teljes szöveget lásd: Kónya Sándor i. m. 24–25. o.
33 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 1. doboz

is bővítik a tagságot.[34] A következő ülést január 22-re tűzték ki. Január 21-én Kovács Anikó, az 1-jén munkába állt ügyvezető titkár elküldte Csoóri Sándornak az 1991. dec. 3-i közgyűlési határozati javaslatot és az ott felolvasott ajánlást.

A szervezőbizottság ülésén, 1992. január 6-án: Kosáry Domokos, Csoóri Sándor, Domokos Mátyás, Szabó Magda, Cseres Tibor, Mándy Iván és Hubay Miklós

Ezek után az óbudai Selyemgombolyítóban a kormány két helyettes államtitkárának részvételével – egyikük Fekete György volt – 1992. január 31-én, Magyar Művészeti Akadémia (MMA) néven megalakult egy *társadalmi egyesület* – Gyurkovics Tibor közreműködésével, Makovecz Imre elnökletével. Hamarosan be is jegyezték, és megjelent az egyesület tájékoztatója[35] az alapító tagok névsorával. Köztük volt Finta József.

Kónya Sándor így írt erről, Kosáry Domokost idézve: „Az a benyomásom, hogy miközben a Magyar Tudományos Akadémia képviseletében mi mindig a magyar szakértelmiség összefogására próbálunk kísérletet tenni, *vannak olyan erők, amelyek ezt befolyásuk érvényesítése érdekében gátolni óhajtják, és politikai ízű beavatkozással akarják megosztani az erőket.* Ezt mi természetesen nem helyeseljük. Ahol szükséges, védekezünk ellene, ahol lehet, jó akarattal és határozottsággal ellensúlyozzuk. E politikai erő körvonalai – bizonyos vonatkozásban egyértelműen – 1993-ban, az akadémiai törvény parlamenti vitájában rajzolódtak ki."[36]

34 AL. Uo.
35 A Magyar Művészeti Akadémia tájékoztatója megalakulásáról. 1992. január–február.
36 Kónya Sándor i. m. 50–51. o.

Kosáry Domokos Davosban, hivatalos úton járva, táviratból értesült a történtekről. Február 7-én ismét megbeszélésre hívta Csoóri Sándort és Konrád Györgyöt, hogy tisztázza, részt vesz-e a továbbiakban Csoóri a [Széchenyi] Művészeti Akadémia szervezésében. „Konrád György betegsége miatt kimentette magát, Csoóri nem ígért aktív közreműködést az előkészítő munkában".[37]

Az MTA elnöke a *168 óra* riporterének a kérdésére, értesült-e arról, hogy Makovecz és társai visszavonták-e a decemberi közgyűlésen felolvasott ajánlásban foglaltakat, így válaszolt: „Nem értesültem. Én nem óhajtom ezt a kezdeményezést sem bírálni, sem elutasítani, csak azt nem értem, hogy mi ez a nagy, izgatott sietség. Ezek kitűnő emberek, és én jobban szerettem volna, ha együtt megy a dolog. De nem kötelező. Az Akadémia nem akar diktálni sem az íróknak, sem a művészeknek. Mi csupán egy lehetőséget igyekeztünk nyújtani, amelynek révén egy kiváló, viszonylag kis társaság otthont, közös fedelet nyerne ahhoz, hogy a maga és a nemzet közös érdekeit képviselni tudja".[38]

A szervezőbizottság tagjai az 1992. február 18-i ülésen kimondták, hogy tudomásul veszik az MMA megalakulását, és határoztak arról, hogy az MTA-val társult egységként működő akadémia neve Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia legyen. Döntöttek arról is, hogy június elején Domokos Mátyás Nemes Nagy Ágnesről, Hubay Miklós pedig a decemberben elhunyt Vas Istvánról tart emlékbeszédet. Március 24-i ülésükön pedig jóváhagyták Kosáry Domokos javaslatát, hogy más művészeti ágak alkotóit is meghívják az alapító tagok közé. Soproni József zeneszerzőt, Bartha László és Lossonczy Tamás festőművészt, Jovánovics György szobrászművészt, Haiman György tipográfust, Polgár Rózsa kárpitművészt és Szabó István filmrendezőt kérik majd fel.

Csoóri Sándor és Mészöly Miklós a két utóbbi ülésről kimentette magát.

Mi fontos a médiának?

A sajtó természetesen hírt adott az eseményekről. A *Magyar Nemzet* 1991. február 1-jén l. g. szignóval jelzett hosszú cikkben írt a Magyar Művészeti Akadémia megalakulásáról.[39] Közölte, hogy „Tegnap Balassa Sándor zeneszerző, Makovecz Imre építész és Somogyi József szobrász nevével jegyzett előkészítő bizottság baráti

37 Kónya Sándor i. m. 32. o.
38 Uo.
39 Idézi teljes terjedelemben Kónya Sándor i. m. 27–29. o.

találkozóra hívta meg a magyar művészeti élet számos jeles személyiségét, hogy beszélgessenek a Művészeti Akadémia sorsáról". Felsorolta azoknak a nevét, akik „kérték belépésüket" a szervezetbe. A névsorban jó néhány olyan művész szerepelt, aki napokon belül elhatárolódott a Magyar Művészeti Akadémiától, vagy közölte, hogy nem is kívánt belépni, megkérdezése nélkül tették rá a nevét a listára. Mint például Görgey Gáborét, aki az MMA megalakulása idején éppen külföldön volt. Görgey hazatérése után levélben tájékoztatta Kosáry Domokost arról, hogy ő *nem* csatlakozott az MMA-hoz, és kérte a *Magyar Nemzet* szerkesztőségét ennek a közlésére.

A Magyar Tudományos Akadémia sajtófőnöke, Odze György a cikkíróhoz intézett levelében „nyomatékosan kéri" az Akadémia nyilatkozatának közlését, mivel, mint írja: „a *Magyar Nemzet* cikke azt sugallja, mintha az 1992. január 31-én megalakult Magyar Művészeti Akadémia" az MTA kezdeményezését folytatná. Ezzel szemben:

„A Magyar Tudományos Akadémia decemberi közgyűlésén határozott a Művészeti Akadémia létrehozásáról – olvasható a nyilatkozatban, amelyet a lapok február 4-én közöltek –, amelynek kinyilvánított célja alapítója szellemében a magyar tudományos és művészeti élet összefogása volt. Éppen ezért meglepetéssel értesültünk arról, hogy 1992. január 31-én megalakult egy másik szervezet, a Magyar Művészeti Akadémia, amely Makovecz Imrét választotta elnökéül. Ez a művészeti társulás semmiféle kapcsolatban nincs a Magyar Tudományos Akadémiával."

A *Magyar Hírlapban* ugyanaznap V. Bálint Éva fűzött kommentárt az MTA nyilatkozatához: „Lapunk olvasóit december elején mi is tájékoztattuk a Művészeti Akadémia megalakulásáról. Az akkor tartott sajtótájékoztatón megtudtuk azt is, hogy a magyar képzőművészet és zene kiválóságai is csatlakozni kívánnak. Ennek semmi akadályát nem látták akkor sem a jelen lévő írók, sem az Akadémia képviselői. […] Nagy kár, hogy a magyar művészeti élet, még mielőtt jól beindítana egy akadémiát, mindjárt létrehoz egy másikat is. Vajon miért? Az első szervezésére felkért Csoóri Sándor, Konrád György, Szabó Magda, Mándy Iván, Mészöly Miklós, Cseres Tibor, Domokos Mátyás nem elég magyar vagy nem eléggé művész?"[40]

A *Pesti Hírlap* tudatos ellenakciónak látja a történteket: „Miközben az Akadémián a szerveződés stádiumában van a Széchenyi Művészeti Akadémia, egy kis csoport, persze igazán neves művészekkel az élén, életre hívta a Magyar Művészeti Akadémiát. […] Vajon mi vezérelte az ellenakadémia életre hívóit? Mert nem hiszem, hogy ok lenne a szépítgetésre, itt bizony, írjuk le csak nyugodtan még egyszer, ellenakadémiáról van szó. Nem bíztak a Tudományos Akadémiában? Netán

40 Melyik Művészeti Akadémia? *Magyar Hírlap*, 1992. február 4., idézi Kónya Sándor, i. m. 31. o.

Széchenyi vesztette hitelét szemükben? Másfajta eszmeiséget képviselnek […]? Vagy egyszerűen csak az utóbbi időben nem egyszer megélt pozícióvágyról van szó?"[41]

Közben a minisztérium különböző ügyekben a hivatalosan még meg sem alakult Széchenyi Akadémiára hivatkozott. Kosáry Domokos ezért 1992. március 12-én kénytelen volt levélben közölni Biszterszky Elemér közigazgatási államtitkárral, hogy az általa kezdeményezett „művészeti akadémia, pontosabban annak szervezőbizottsága nem foglalkozott, nem is foglalkozhatott az Iparművészeti Főiskola rektorának kinevezésével, mert felhatalmazása erre nem terjedt ki. Ebből következőleg levelet sem írt a Művelődési Minisztériumhoz a fenti ügyben, amelybe nincs szándéka beavatkozni. Ha egyáltalán volt vagy van ilyen levél, annak írója a szervezőbizottság tudta, megkérdezése és felhatalmazása nélkül önhatalmúlag járt el".

Április 27-i levelében pedig arra hívta fel Cseres Tibor figyelmét: „Híreim szerint a Művelődési Minisztérium Téged fog levélben megkeresni, hogy a Művészeti Akadémia nevében adj kinevezési ügyben véleményt. Szeretnélek külön megkérni arra, hogy erre ne reagálj. Részint és elsősorban azért, mivel a szervezőbizottság ily kérdésekkel egyáltalán nem foglalkozik, így azokról véleményt sem alkotott. Részint pedig azért, mivel nyilvánvalóan megint olyan manipulatív lépésről van szó, amilyennel ugyanazok már előzőleg próbálkoztak. […] Az ilyesmi csak arra jó, hogy nyilvánosságra hozva általa megosszák és egymással szembefordítsák az embereket és – főleg – ártsanak a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának, amelynek Te is alapító tagjai közé tartozol."[42]

„Fényűző félreértések?"

Menjünk még vissza időben egy fontos ponthoz. Makovecz Imre 1992. március 27-én találkozót kért Kosáry Domokostól (és nem fordítva!). A levélváltást itt teljes terjedelmében közöljük.[43] A találkozóról kijövet mindketten nyilatkoztak a sajtónak.

41 Idézi Kónya Sándor i. m. 32–33. o.

42 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai. E 4/92, 1. doboz

43 A sajtóban erre hivatkozók szívesen varázsolták elő a kalapból ezt a találkozót, többször megengedhetetlen hangnemben. Makovecz Imre sajátos nyilatkozatának csak a forrását adjuk meg, idézni nem kívánjuk. Vö.: *A nagy küldetés – Interjú Makovecz Imrével. Hetek*. Országos Közéleti Hetilap, 2011. 05. 06.

'92-03-27 14:15 FAX NO.: P.

MA – 57/92.

MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA

Kosáry Domokos elnök
Magyar Tudományos Akadémia
Budapest

Tisztelt Kosáry Úr!

A nemrégiben - társadalmi szervezetként - megalakult Magyar Művészeti Akadémia tagsága nevében - kifejezve együttműködési készségünket - javaslom, hogy a következő héten személyesen egyeztessük nézeteinket és elképzeléseinket. A kettőnk közötti találkozót elnökségünk és felügyelő bizottságunk is szorgalmazza.
Kérem, hogy jelöljön meg egy önnek is alkalmas időpontot, amikor felkereshetem önt.

Bp., 1992. 03. 27.

Szivélyes üdvözlettel:

Makovecz Imre
elnök

u.i.: Kérem, hogy munkahelyemen (III. Zay u. 1-3., tel./fax: 168-9615) sziveskedjenek értesíteni.

MA-57/1/32.

ACTIVITY REPORT * 30/03 '92 16:01 36 1 328943 MTA Elnökség

MODE	CONNECTION TEL	CONNECTION ID	START TIME	USAGE T.	PAGES
T.		G-3	30/03 16:00	00'54	01/00

MAKOVECZ IMRE
Budapest

Zay u.1-3.

Tisztelt Makovecz Úr!

A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia ügyeivel az a Szervező Bizottság hivatott foglalkozni, amelyet 1991 decemberi közgyűlésünk erre felkért, amely önállóan működik. A szervezés során a tagfelvételi javaslatokat illetően kizárólag az egyéni művészi, alkotói tevékenységet és nem más testületek vagy szervezetek működését, igényeit veszi figyelembe. Arra természetesen kész vagyok, hogy Önnel egyénileg - mint alkotó művésszel - találkozzam, hiszen örömmel veszem, ha Önnel, mint hazai építőművészetünk jelen képviselőjével személyesen is megismerkedhetem.

Kérem, szíveskedjék jelezni, hogy április 22-e (szerda) 10 óra, illetve április 27-e (hétfő) 14 óra közül melyik időpont alkalmasabb az Ön számára, hogy az MTA Roosevelt téri székházában felkeressen. Korábbi időpontot hivatalos teendőim zsúfoltsága miatt őszinte sajnálatomra nem javasolhatok.

Budapest, 1992. március 30.

Üdvözlettel

Kosáry Domokos

TELEFON: 1327-176 TELEX: 224139 TELEFAX: 1328-943

A *Magyar Hírlap* így számolt be április 28-án a történtekről:
„Az Akadémia elnökének szobájában lezajlott több mint félórás beszélgetés után mindkettőjüktől arról érdeklődtünk, miről esett szó […]. Makovecz Imre elmondta, magánemberként is beszélgettek arról a tűrhetetlen kettősségről, amely kialakult a két akadémia között. Jövetelem célja, hogy segítsek ezt felszámolni. A legfontosabb az, hogy elnök úrral «emberi szinten» teljes mértékben megértjük egymást, és ez feltételezi az operatív és konstruktív hozzáállást. Megegyeztünk abban, hogy a Magyar Művészeti Akadémia levél formájában kezdeményezni fogja a kettősség felszámolását."
Kosáry Domokos szerint „a kialakult helyzet nem a művészek szándékából jött létre, és az említett levelet, amelyet továbbítani fog a művészeti akadémia alapítóinak – úgy fogja fel mint igyekezetet a problémák megoldására. Ugyanakkor […] a május 4-i hivatalos megalakulás után a két érdekeltre bízta a tárgyalásokat".[44]

Ez a levél azonban soha nem érkezett meg. Kapott helyette az MTA elnöke Makovecz Imrétől faxon egy „emlékeztetőt", amelyben Makovecz kijelentette: „A közös értékek tiszteletben tartásával tudtak tárgyalni egymással. Kinyilvánították továbbá, hogy őszinte szándékuk a kettősség és az ellentét felszámolása."

Áprilisban néhány művész levélben kért tájékoztatást Ujfalussy Józseftől, az MTA alelnökétől, mondván „nem világos" előtte „a Magyar Művészeti Akadémia és a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia viszonya". Van, aki köszönetet mondott azért, mert az alelnök lezárt egy nem csak számára „nyugtalanító és keserves időszakot, s feloldotta" benne „a „Magyar Művészeti Akadémia megalakulásával kapcsolatos fájdalmas zűrzavart és elképedést."[45]

A Magyar Tudományos Akadémia 1992. évi rendes közgyűlése előtt néhány nappal, április 29-én tartotta meg első közgyűlését az MMA. Bartha László, Soproni József és Petrovics Emil kivált a szervezetből. Hamarosan kilép majd Bak Imre is. A vitában a hozzászólók „kiemelkedő jelentőségűnek ítélték, hogy a készülő akadémiai törvényben az MMA az MTA-val egyenlő jogú akadémiaként jelenjék meg"![46]

Ilyen légkörben érkezett el a Magyar Tudományos Akadémia 1992. május 4–5-i rendes közgyűléséhez, amely megalapította a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiát.

Kosáry Domokos elöljáróban tájékoztatta a jelenlévőket az előzmények-ről, és visszatért az MMA elnökével lezajlott találkozóra is:

44 Idézi Kónya Sándor i. m. 36–37 o.
45 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 1. doboz
46 Magyar Művészeti Akadémia. Tájékoztató, 1992. május.

A közgyűlés megnyitóján Láng István, Göncz Árpád, Kosáry Domokos és Mádl Ferenc

„Mint emlékezetes […] a tavalyi rendkívüli közgyűlésen felkértük a szervezőbizottságot munkája megkezdésére azzal, hogy az 1992. májusi közgyűlésen terjesszék elő javaslatukat, hogy akkor hivatalosan, forma szerint is megalakuljon a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia. Közben, még január végén értesültünk arról, hogy megalakult egy Magyar Művészeti Akadémia, részben olyan kitűnő egyéniségekből, akik előzőleg, még a rendkívüli közgyűlés idején levélben jelezték csatlakozási szándékukat kezdeményezésünkhöz. Demokratikus jogállamban mindenkinek joga van egyesületet alapítani, kívánunk ennek az egyesületnek is jó munkát és sok sikert. […] A nemrég megalakult Magyar Művészeti Akadémia elnöke, Makovecz Imre úr levélben keresett meg az elnökségük nevében, hogy szeretne tárgyalni e kettősség felszámolásáról. Azt a választ adtam, hogy a szervezőbizottság foglalkozik ezekkel az ügyekkel, és a szervezőbizottság úgy döntött, hogy nem testületek igényeit, hanem egyének alkotómunkáit fogja figyelembe venni. A találkozásra múlt pénteken sor is került. Ott igen barátságos, emberi, tisztességes hangnemben tárgyaltunk. Az újságíró ott, a helyszínen meginterjúvolt bennünket: Makovecz Imre meg én is ebben az értelemben nyilatkoztunk."[47]

47 AL. Közgyűlési iratok. Az MTA 1992. május 4-5-i rendes kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 64–71 o. Idézi Kónya Sándor is i. m. 42–44. o. A lapok tudósítottak az Akadémia közgyűléséről, a Széchenyi Akadémia megalapításáról. A *Magyar Hírlap* Nemzeti létkérdések és tudományos színvonal. Megkezdődött az Akadémia 152. közgyűlése című cikkében május 5-én közölte Csoóri Sándor levelét is. A *Pesti Hírlap* ugyanaznap Hűséggel Széchenyi örökéhez című írásában Göncz Árpád köztársasági elnököt idézi, aki „történelmi elhatározásnak minősítette a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia létrehozását".

Az alapító tagok csoportja az MTA 1992. májusi közgyűlésén: Hubay Miklós, Lakatos István, Szabó Magda, Mándy Iván. A 2. sorban Domokos Mátyás, (mögötte Lossonczy Tamás és Jovánovics György), Lator László, Görgey Gábor és Takáts Gyula

„Makovecz úr kijelentette, hogy a Magyar Művészeti Akadémia nem tartja szerencsésnek ezt a kettősséget, és igyekezni fog ennek a megszüntetésére – folytatta Kosáry Domokos. – Abban egyeztünk meg, hogy levelet fog hozzám intézni, amelyben ezt a szándékukat jelzi, azt is, hogy ők nem akartak, nem állt szándékukban kettősséget létrehozni, és hogy keressük meg a lehetőséget, hogy ezt a kettősséget felszámoljuk. […] Az ígért levelet ebben a formában – sajnos – nem kaptam meg, csak egy emlékeztetőt, hogy mi hangzott el ezen az ülésen. […] Utána megvolt a Magyar Művészeti Akadémia közgyűlése, ahol mégis úgy foglaltak állást, hogy külön fognak működni. […] További jó munkát és sok sikert kívánunk nekik, végső fokon két különböző műfajról van szó: a Széchenyi Akadémiáról és egy új társadalmi egyesületről."

Szólt az MTA elnöke arról is, milyen bizonytalanságot hívott elő ez a megosztottság „az emberek lelkületében és a művészek társadalmában", aminek az lett a következménye, hogy úgy érezték, „talán jobb lenne mind a kettőből kimaradni", és felolvasta Csoóri Sándor május 4-én hozzá intézett levelét.

MA – 77/92.

Kosáry Domokosnak
A Magyar Tudományos Akadémia
Elnökének

Budapest

Budapest, 1992. május 4.

Tisztelt Elnök Úr!

A legutolsó órákig bíztam abban, hogy a két Művészeti Akadémia – a fényűző félreértések és véleménykülönbségek ellenére – mégiscsak baráti kezet nyújt egymásnak. Mára kiderült, hogy ez a remény az én magánügyem maradt. Meggyőződésem, hogy jót akartam s itt állok most két eltökéltség között a magam megzápult javaslatával.

Bármilyen kínos is: döntenem kell.

Igazságérzetem és stílusérzékem azt súgja, hogy akkor döntök helyesen, ha – helyzetemnek megfelelően – a senkiföldjén maradok s mindkét Akadémia távoli nézője és támogatója leszek.

Kezdeményezésed történelmi szerepét hangsúlyozva, őszinte nagyrabecsűléssel köszönt,

Csoóri Sándor

Csoóri Sándor

Kosáry Domokos így zárta felszólalását:

„Ezt annyival is inkább sajnáljuk, mivel Csoóri Sándor volt a legelső, akivel ezt az egész tervet megbeszéltem, és akkor közösen indítottuk el ezt az ügyet. Nagyon remélem, hogy a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, amely most megkezdi működését, és június 12-én megtartja első ülését, amennyiben a határozatot elfogadjuk, akkor ez a művészeti akadémia olyan otthont nyújt majd a művészetnek,

minden ágának, a művészeknek, amit az Akadémia föl tud ajánlani anélkül, hogy bármilyen formában be kívánna avatkozni művészek életébe, a művészek tevékenységébe. Teljesen független társintézménynek tekintjük. Mi ezzel a magyar értelmiség egységét, összefogását kívántuk szolgálni, és elősegíteni azt, hogy megfelelő otthon nyerjenek a művészek."[48]

A dokumentumok, a levéltári anyagok nem félreértésre, hanem megtervezett akcióra utalnak. Ezt erősíti meg az MTA elnökének megrázó beszéde, amelyben az Akadémiai törvény parlamenti vitájáról tájékoztatta a Széchenyi Akadémia 1994. évi júniusi közgyűlését.

Ünnepi hangulatban

A közgyűlés után az alapítók a két MTA delegátus, Ujfalussy József alelnök és Ritoók Zsigmond professzor, valamint néhány meghívott vendég társaságában a Gellért Szállóban ünnepelték, közös vacsorával, az új akadémia megalakulását. Itt adta át Domokos Mátyás Kosáry Domokosnak az örökös védnökségről szóló okiratot.

Szabó Magda, Kosáry Domokos, Göncz Árpád

48 AL. Uo. 73. o. Idézi Kónya Sándor i. m. 44. o.

Ujfalussy József, Domokos Mátyás és Ritoók Zsigmond

Harmati Béla és felesége, Polgár Rózsa, Lakatos István és felesége, Jókai Anna

Az alapító tagok 1992. május 19-én megtartották első ülésüket az Akadémia Tudósklubjának zeneszalonjában, a programokat tervezték. Mészöly Miklós is részt vett a megbeszélésen. Néhány nap múlva Kosáry Domokos, Domokos Mátyás, Mészöly Miklós és Kovács Anikó megkezdte körútját azokban az egyetemi városokban, ahol az MTA-nak volt szakmai bizottsága. Kosáry azt szerette volna, hogy szerte az országban jöjjenek létre a Széchenyi Akadémiának a régió művészeit összefogó társult szervezetei. Domokos Mátyás később így számol be tapasztalataikról:

„Ügyvivői minőségemben jártam Pécsett és Szegeden, Kovács Anikó ezen felül még Nyíregyházán is, de ez a tájékoztató körút még nem is ért véget. El kell még mennünk Debrecenbe, Szombathelyre, Győrbe is. […] Ellentétben a nem megalapozatlan borúlátással, ezeket a találkozókat komoly figyelem és érdeklődés fogadta mindenütt, és megelőlegezett, jóindulatú várakozás, ami nem a mi személyünknek szólt, hanem az Akadémia vállalkozásának, annak a programnak és törekvésnek, amelyet ismertettünk. Még pontosabban fogalmazva: egy lehetőségnek. […] Erős vágyakozás és heves igény él országszerte az értelmiségi, a szellemi emberek körében egy testület, szellemi fórum iránt, amely a demokratikus alapelvekben való maradéktalan egyetértés jegyében, a tolerancia lobogója alatt ki tudja, ki tudná vonni magát abból az országos méretű alja-pártosodásból és pofozkodásból, amely mindjobban elhatalmasodik a magyar közéleten. Tapasztaltuk, hogy valóban országos igény mutatkozik egy fórum iránt, amely nem merül el ebben a mocsárban, hanem a magyar kultúra és művészet stratégiai jelentőségű kérdéseit igyekszik szolgálni a maga eszközeivel, s ebben a szolgálatban kivívott tekintélyével. Ebben a várakozásban komoly figyelmeztetés rejlik, erkölcsi imperativus, amelyet nem szabad megcsalni."[49]

A Széchenyi Akadémia máig egyetlen társult, önálló szervezete, a Miskolci Területi Csoport azonban csak 2000-ben jön majd létre.

Az első Széchenyi akadémiai székfoglalókat 1992. június 12-én rendezték meg a MTA székházának Felolvasótermében. Közben jogászok segítségével megkezdődött az alapszabály kidolgozása.

Mészöly Miklós „váratlan közbejött körülményei miatt" levélben köszöntötte az első székfoglalón megjelenteket:

„Fontos és határpillanatnak érzem művészeti akadémiánk első bemutatkozását – írta. – Annak a régmúlt pillanatnak kellene megidéződnie, akármilyen szerényen is, amely előkészítette és lehetővé tette ezt a pillanatot. Tegyük hozzá, nem akármilyen zaklatott körülmények között. Tudatában kell lennünk a szerénységre intő nagy múltnak – és akkor a holnapot tekintve is világossá lesz, hogy a mai zökkenők

49 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai. Az 1992. november 3-i, I. kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve. 23–24. o., 1. doboz.

ellenére is mi kell legyen a közös mércénk, emlékezve, hogy valamennyiünk számára ki gyújtotta meg az Akadémia lámpását. Az ünnep jó érzését kívánom önöknek."

Borzsák István klasszika-filológus professzor, Kosáry Domokos, Szabó Magda, Kovács Anikó és Kilián Katalin, Juhász Ferenc felesége az első székfoglalókon

Csak néhány példa az első székfoglalók közül: Umberto Albini és Hubay Miklós Vas Istvánra emlékezett, Jovánovics György a 301-es parcellában felállított 1956-os emlékművel összefüggő eszmefuttatásait mondta el, Juhász Ferenc eposzában, amelyből részleteket olvasott fel, „1956 boldog, szenvedélyes, gyötrelmes és halálos ősze lett látomássá". Éva Haldimann, a *Neue Zürcher Zeitung* munkatársa, aki felfedezte a magyar irodalmat a svájciaknak – és olykor az itthoni magyaroknak is – arról szólt, mit kapott ő a magyar irodalomtól, Domokos Mátyás Nemes Nagy Ágnesről, Szabó István a filmművészet helyzetéről. A publikum megannyi remek, ma is érvényes gondolatsort hallhatott (lásd: *Székfoglalók*). Tisztelet, jó értelmű kíváncsiság és némi elfogódottság vezette a közönséget a Magyar Tudományos Akadémia pompás termeibe. A művészeknek is jó érzés volt, hogy az MTA elnöke a Széchenyi Akadémia szinte minden programján megjelent.

Már az első székfoglalók széles közönséget vonzottak. A kiállításoknak és koncerteknek többnyire külső helyszíneket kellett találni, de ez nem okozott gondot. A Széchenyi Akadémia zeneszerzőinek székfoglalói, szerzői estjei számos alkalommal a budapesti őszi és tavaszi fesztivál részeként jelentek meg a műsorban, köszönhetően Zimányi Zsófia akkori fesztiváligazgatónak, aki pontosan tudta, kinek mi a súlya a nemzetközi színtéren. A galériák, múzeumok is mindig szívesen fogadták a székfoglaló kiállításokat.

Az MTA elnöke július 27-én a tihanyi Limnológiai Intézetben látta vendégül az alapító tagokat, valamint Ujfalussy József alelnököt és Ritoók Zsigmond professzort. Innen az egész társaság átment a Balaton-felvidék egyik kis falujába, Dörgicsére, az elnök házába, hogy részletesen megbeszéljék, mi mindennek kell bekerülnie az alapszabályba.

Mészöly Miklós, Mándy Iván, Ritoók Zsigmond, Kosáry Domokos Tihanyban

Kosáry Domokos, Jókai Anna és Szabó Magda

Lakatos István, Ritoók Zsigmond, Somlyó György, Kosáry Domokos és Jókai Anna a dörgicsei kertben

Somlyó György,Görgey Gábor, Szabó István

Mándy Iván (háttal), Görgey Gábor, Lengyel Balázs, Juhász Ferenc, Haiman György, mögöttük Ujfalussy József, Szabó István és Jovánovics György (háttal)

Az I. közgyűlés a Széchenyi Akadémián

Ősszel a Széchenyi Akadémia tisztségviselőket választott. De előtte még közösen megünnepelték a 75 éves Szabó Magdát, és ekkor, 1992. október 2-án tartotta meg székfoglaló előadását Éva Haldimann is.

Mészöly Miklós, Éva Haldimann és Mándy Iván

Szabó Magda és Kosáry Domokos

Az I. közgyűlést 1992. november 3-ra tűzték ki, az ülésen Ritoók Zsigmond MTA delegátus elnökölt. A napirenden az eddigi munkáról szóló beszámoló, az alapszabály-tervezet megvitatása és elfogadása, valamint a tisztségviselők megválasztása szerepelt. A közgyűlésen megjelent Göncz Árpád köztársasági elnök, Kosáry Domokos, az MTA elnöke és Mádl Ferenc tárcanélküli miniszter, a tudománypolitikai bizottság elnöke.[50]

Ritoók Zsigmond a valóságot a művészet teljességigényével ütköztetve Adyt idézte megnyitóbeszédében: „…»Minden Egész eltörött«. És ezt sokan érzik ma is. Ez szomorú, de legalább annyira szomorú, hogy sokan érzik úgy, hogy az a töredék, amit ők a kezükben tartanak, az az egész. És eszerint viselkednek is." Annak a reményének adott azonban hangot, hogy „ez az akadémia, ha nem is úgy sikerült, ahogy az alapító atyák elgondolták, majd olyan lesz, ahogy elgondolták: a teljesség akadémiája".

Kosáry Domokos, Göncz Árpád, Ritoók Zsigmond és Mádl Ferenc

Domokos Mátyás beszámolt az elmúlt másfél évben végzett munkáról, és hangsúlyozta, „szervezetünk még nem épült ki teljesen", majd sorolta mindazokat, akiknek – többek szerint – „itt volna a helyük" az akadémián: „Csorba Győző, Orbán

50 A közgyűlésről részletes beszámolót közöl Kónya Sándor i. m. 53–60. o.

Ottó, Nádas Péter, Esterházy Péter, Kurtág György, Vidovszky László, Szőllősi András, Jeney Zoltán, Petrovics Emil, Keserü Ilona, Jancsó Miklós, Gábor Miklós". A tagságot azonban csak érvényes alapszabály alapján lehetett bővíteni, ezért volt olyan nagy jelentősége annak, hogy a közgyűlés elfogadta az alapszabálytervet, amelyet dr. Ruff Győző (az MTA jogtanácsosa) vezetésével állítottak össze, és a közgyűlés által megbízott tagok pontosítottak.

A Széchenyi Akadémia első elnökének Mészöly Miklóst, alelnöknek Domokos Mátyást, az MTA-val kapcsolatot tartó delegátusnak Hubay Miklóst és Lator Lászlót választották meg. Mészöly Miklós tekintettel egészségi állapotára és utazási kötelezettségeire egy évre vállalta ezt a funkciót.

Kosáry Domokos ezekkel a szavakkal köszöntötte a Széchenyi Akadémiát:

„Ma jobban meg vagyok győződve arról, mint bármikor, hogy erre az akadémiára szükség volt, nemcsak azért, hogy jóvátegyünk egy súlyos sérelmet, amely 1949-ben a magyar irodalmi és művészeti életet érte azzal, hogy az Akadémia akkor politikai nyomásra kizárta művész és irodalmár tagjait, hanem azért is, mert a ma viszonyai között még fokozottabban szükség van arra, hogy a valóság megközelítését minden oldalról végezzék olyan különböző hivatású értelmiségiek, akik között a nagy közös emberi kérdések tekintetében egyetértés van".[51]

Göncz Árpád hangsúlyozta: „Az ország még tétova, a jövő képe nem alakult ki, nem látja pontosan a jövőt, kétségbe esve néz a múltba […] Arra kérem önöket, hogy ne csupán a megtiszteltetést érezzék, érezzék ugyanennek a fontosságát is, nagyon keserves felelősség, nagyon kemény felelősség."[52]

Mádl Ferenc a kormány nevében a „művészek és írók autonóm önszerveződéseként" üdvözölte a Széchenyi Akadémiát, és arról szólt: „Az állam a művészi, etikai autonómiától, értékteremtő világtól tartsa távol magát, de szeresse és tisztelje. Ennek jegyében működjön közre a tevékenység szervezeti, jogi, anyagi feltételeinek lehetséges optimális alakításában. Ezért lép a kormány az Országgyűlés elé az akadémiai törvénnyel, ezért támogatja a lehetőséghez képest a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiát".[53]

51 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai. Az 1990. november 3-i I. kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve,123. o. 1. doboz, idézi Kónya Sándor i. m. 59. o.

52 AL. Uo. 125., 131. o., Kónya Sándor i. m. 58. o.

53 AL. Uo. 133. o., bővebben: Kónya Sándor i. m. 59. o.

Bonyodalmak az akadémiai törvény körül

Az akadémiai törvény parlamenti vitája, amely számos ponton összefügg a Széchenyi Akadémia történetével, Kosáry Domokos hatéves elnöki periódusának egyik legfelkavaróbb eseménye volt. A dokumentumokat olvasva nyilvánvaló, hogy jobban megviselte az elnököt, mint annyi más megpróbáltatás. Ő maga számolt be erről a Széchenyi Akadémia 1994. évi, III. közgyűlésén. De ahhoz, hogy jól értsük, mi is történt valójában, meg kell néznünk, mi történt azelőtt, hogy az Országgyűlés 1993 júniusában elkezdte tárgyalni a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló törvényjavaslatot.

Kosáry Domokost az Akadémia 1993 májusában a második ciklusra is megválasztotta elnöknek. Ekkor írta az Országgyűlés tagjainak szánt röpiratát: *Miért van szükség új akadémiai törvényre*? Ebből tudjuk, hogy azt remélte, Széchenyi István születésének 200. évfordulójára, 1991-re sikerül elfogadtatnia „az ő egyik legfontosabb alkotásáról, a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló törvényt, ezzel mintegy jelképesen újjászületik a reformkori Akadémia, s jövője is biztosíttatik".[54]

Minden érintett, az MTA elnöke is egyetértett azonban azzal, hogy az Akadémiáról szóló törvényjavaslatot a felsőoktatásról szólóval együtt célszerű tárgyalnia az Országgyűlésnek. Az utóbbi viszont hosszú ideig halasztódott, s mire elkészült, „a benne szabályozott kérdések köre jelentősen módosult. Emiatt az akadémiai törvényt is az új helyzethez kellett igazítani".[55] A rá vonatkozó javaslat második változatát 1993. február 18-án elfogadta a kormány, s abban szerepelt az időközben megalakult Széchenyi Akadémia is (16. §. 4. bek.).

„Az Akadémia nemcsak azokat a tudós szakember tagjait rehabilitálta, akiket 1949-ben kizártak, hanem visszafogadta az irodalom és a művészetek különböző ágait, amelyek annak idején, kezdettől fogva, szintén helyet kaptak a közös kereten belül, és amelyeket a sztálini rendszer ugyancsak eltávolított onnan – írta röpiratában az elnök. – Az új megoldás a korábbitól csak abban különbözik, hogy az irodalom és a művészetek képviselői nem valamelyik tudományos osztályon belül foglalnak helyet, hanem külön, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia keretében, amely az MTA társult intézményeként, vele szoros kapcsolatban, de önállóan működik."[56]

A Széchenyi Akadémia I. közgyűlése után, ahol Mészöly Miklóst megválasztották elnöknek, Gyurkovics Tibor, az MMA ügyvezető alelnöke 1992. november 12-én levélben fordult hozzá: „Közös érdekünk – írta – egy olyan akadémiai

54 Idézi Kónya Sándor i. m. 67. o.
55 Uo.
56 Kónya Sándor i. m. 67–68. o.

törvény előkészítése, mely a különböző akadémiák egyenrangúságának elvén alapszik (nemcsak különböző művészeti akadémiákra gondolunk, hanem a mérnökök, az orvosok és más jeles hivatások művelőinek kezdeményezéseire és ennek jogára is)." Arra kérte Mészöly Miklóst, hogy jelöljön ki „két-három tagot, szakértőt, akikkel együtt" az ő két-három fős csoportjuk megkezdhetné „egy kölcsönösen elfogadható koncepció alapjainak körvonalazását".[57]

Az első akadémiai törvényjavaslatot a Magyar Tudományos Akadémia már 1991 őszén benyújtotta, a kormány még abban az évben el is fogadta, a tudománypolitikai bizottság szintén. A Magyar Tudományos Akadémia osztályaiban a fent sorolt „jeles hivatások művelői" régen helyet kaptak. Milyen koncepciót akart „körvonalazni" az MMA? Antall József 1993. február 24-i, Kosáry Domokosnak írt leveléből tudjuk meg, miről is volt szó itt valójában.

Domokos Mátyás 1992. november 26-án válaszolt Gyurkovics levelére. Felidézte a Magyar Tudós Társaság alapításának időszakát, amikor már az első választáskor írókat, és milyen írókat! – Vörösmarty Mihályt, Kazinczy Ferencet, Berzsenyi Dánielt, Kölcsey Ferencet, Toldy Ferencet – hívott tagjai sorába. „Széchenyi hitt abban – írta Domokos Mátyás –, hogy az emberi megismerés két szférájának: a tudományosnak és a művészinek organikus egységet kell alkotnia. Ezt az elképzelést, egyúttal az alapító szándékát és elhatározását becstelenítette meg a Rákosi-korszak kulturális politikája, amikor száműzte az Akadémia falai közül a szépművészetek képviselőit.[…] A Magyar Tudományos Akadémia jelenlegi elnöke, Kosáry Domokos a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia életre hívásával az eredeti állapotot kívánta helyreállítani, és ahhoz a történelmi hagyományhoz tért vissza, amely erkölcsileg is kötelezi a Magyar Tudományos Akadémiát. Bár idegenkedem a nagy szavaktól, mégsem fogalmazhatok másként, mint hogy a Széchenyi Akadémia a történelmi jóvátétel gesztusának köszönheti létét, amit csak a Magyar Tudományos Akadémia végezhetett el. […] Céljainkat és programunkat az MTA által biztosított státusunk keretei között szabadon és korlátozás nélkül meg tudjuk valósítani. Nincs szükségünk tehát arra, hogy részt vegyünk bármifajta akadémiai törvény előkészítésében. (Legyen ez a honatyák gondja és kötelessége.) A Széchenyi Akadémiának *nincs hatalma*, közhatalomra semmilyen formában nem törekszik, mert azt reméljük, hogy éppen ebben van – ebben lehet – az ereje és a vonzereje, s tekintélyének forrása csak az általa végzett *szellemi tevékenység minősége* lehet".[58]

A Széchenyi Akadémia tehát nem volt hajlandó közreműködni semmiféle „akadémiákról szóló törvény" koncepciójának a kidolgozásában.

57 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 2. doboz; idézi Kónya Sándor i. m. 61. o.

58 AL. Uo. idézi Kónya Sándor i. m. 62–63. o.

Antall József és Kosáry Domokos levélváltása

„A kormányt megkeresték az Elnök Úr által is ismert Magyar Művészeti Akadémia vezetői – írta a miniszterelnök. – Kezdeményezték, hogy egy általános akadémiai törvény vagy a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló törvény keretei között ez a művészeti akadémia is részese lehessen a magyar szellemi élet akadémiai törvényben elismert közösségének. […] Nagyon megköszönném, ha Elnök Úr megfontolná azt a megoldást, amelyben a Magyar Művészeti Akadémia az akadémiai törvényben hasonló státushoz jutna, mint a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia".[59]

Kosáry Domokos 1993. március 2-i válaszlevelében[60] köszönetet mondott Antall Józsefnek azért, hogy a február 18-i kormányülésen támogatta az akadémia törvényjavaslat elfogadását, majd részletesen kifejtette, miért nem tartja megvalósíthatónak javaslatát.

Ebből a levélből hosszan kell idéznünk, mert jól mutatja, „hogy a politika nem mindig számol – feltehetően jó szándékú, ámde bizonyos pártkörök nyomása alatt született ajánlásainak később jelentkező nemkívánatos következményeivel. Például azzal, hogy amennyiben az MMA törekvéseinek az Akadémia enged, akkor a jövőben később alakuló, s magát »akadémiának« nevező értelmiségi csoportosulásnak, amely kéri a Tudományos Akadémia keretébe való felvételét, biztosítani kell ennek lehetőségét."[61]

Térjünk tehát vissza Kosáry Domokos Antall Józsefnek írt válaszleveléhez:

„Teljes mértékben egyetértek azzal a törekvéssel, hogy a belső békét, egyetértést, jó együttműködést ezen a területen is elősegítsük. Gondolkodnunk csak azon kell, hogy ezt miként lehet a legjobban elérni. Az akadémiai törvény 4. § 4. pontja szerint az Akadémia támogatja a magyar tudomány és az irodalom, illetve más művészetek közös érdekeinek szolgálatára létrehozott önálló testületeket. […] A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, amely a törvény 16. § 4. pontja szerint a támogatásban mint »az Akadémiával társult, jogi személyként működő önálló szervezet« részesül, nyilvánvalóan más kategóriába tartozik. Ezt ugyanis a Magyar Tudományos Akadémia maga hozta létre, a rehabilitációs folyamat velejárójaként,

59 AL. 3 Elnök (Kosáry), 338. doboz, a levelet teljes terjedelemben idézi Kónya Sándor i. m. 68–70. o.

60 AL. 3. Elnök (Kosáry) 338. doboz, E–22/1993, ezt a levelet is teljes terjedelemben idézi Kónya Sándor i. m. 71–76.o.

61 Kónya Sándor i. m. 76. o.

visszafogadva olyan alkotói ágakat, amelyek egyszer Széchenyi Akadémiáján belül kaptak helyet, de amelyeket a sztálinista rendszer 1949-ben kirekesztett. […]

Ezt a történelmi jóvátételt és egyben jó nemzeti hagyományaink nemzeti újraélesztését az Akadémiának kellett – és csak neki lehetett – véghezvinnie. S tette ezt köztestülethez illő, szabályos formák között, választások útján. […] A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, amely azóta is jól fejlődik és működik, az adott létszámkeretek között minden valódi alkotó tehetség felé, minden irányban nyitva állt és nyitva áll. Az előkészítő bizottság örömmel fogadta – és az 1991. decemberi közgyűlésen be is jelentette – azok jelentkezését is, akik nem sokkal utóbb egyesületet alakítottak Magyar Művészeti Akadémia néven, egy kissé kisajátítani próbálva a kezdeményezést, azt jelezve, hogy *nem* kívánnak csatlakozni. Értesüléseink szerint ebben nem kis része volt a Művelődési Minisztérium egyes olyan tisztviselőinek, akik – korábbi marxista–leninista neveltetésüktől nehezen szabadulva – mindenképpen saját elképzeléseiket szeretnék a kulturális és művészeti életre ráerőszakolni."

Az MTA elnöke ezek után kifejtette, miért nem lehet az MMA-t a Széchenyi Akadémiához hasonlóan, társult szervezetként csatolni a Magyar Tudományos Akadémiához. Nem csak a kormány 1993. február 18-i döntését kellene módosítani, ami további késedelmet jelentene. A szövegen kizárólag akkor lehetne érdemben változtatni, ha azt az Akadémia közgyűlése ismét jóváhagyná. Ennek viszont számos akadályát látta az elnök. Az első és legfontosabb a következő.

„A Magyar Tudományos Akadémia – és annak saját önálló társult irodalmi és művészeti szervezete – minden esetben csakis egyének, személyiségek megválasztásával bővülhet. Az Akadémia nem kész testületeket vesz át, függetlenül azok esetleg igen kiváló személyi összetételétől. Ennek az elvnek a figyelmen kívül hagyása nemcsak a hagyományokkal, a szokásjoggal és az alapszabályokkal – valamint az általános európai, nemzetközi akadémiai gyakorlattal – kerülne ellentétbe, hanem a most készülő törvény által biztosított köztestületi önkormányzat jogaival is. Ha egyének szabályos megválasztása helyett egyszerűen kész, külső szervezetek átvételét próbálnánk a köztestület számára a törvényben felülről előírni, azzal nemcsak várhatóan nagy ellenkezést keltenénk, hanem olyan látszatot is, mintha a politikai vezetés hatalmi úton kívánna beleavatkozni annak az Akadémiának a belső működésébe, amelynek szabadságát szavakban maga is fontosnak deklarálta."

Továbbá: „Aligha tűnnék elfogadhatónak egy olyan elképzelés, hogy ha valaki ma bejegyeztet egy egyesületet és azt akadémiának nevezi – amit a továbbiak során esetleg még mások, többen is megtehetnek –, akkor emiatt automatikusan máris két vagy több »Akadémiáról« beszélhetnénk, és együtt kellene törvényes rendelkezéseket hoznunk róluk."

Egy dolgot tartott elképzelhetőnek Kosáry Domokos, azt, hogy „közös megállapodás értelmében a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagjává választja a másik szervezet azon jeles tagjait, akik az egyéni szavazáson a többséget elnyerik". Ugyanakkor megírta a miniszterelnöknek, hogy „a Magyar Művészeti Akadémia jó néhány jeles tagjának meghívása, beválasztása máris folyamatban van."[62]

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló törvényjavaslat viharos vitája 1993 júniusában kezdődött meg az Országgyűlésben, de a XL. számú törvényt csak 1994. március 28-án fogadták el. A háttérben lobbizók elérték, hogy ha az az MTA határozott tiltakozása miatt az MMA nem kerülhetett bele a törvénybe, kihagyják belőle a Széchenyi Akadémiára vonatkozó részt is. Bekerült viszont a 32. §-ba az, amit Kosáry Domokos mindvégig határozottan ellenzett:

„Az irodalom, illetőleg a művészetek más területeit köztestületként szolgáló akadémi*ák*ról külön törvény rendelkezik." Ami jogi képtelenségnek tűnik, mert így „olyan rendelkezést iktattak a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló törvénybe, amely ugyanezen törvény szerint nem vonatkozhat az Akadémiára".[63]

Szép tervek és új tagok

A Széchenyi Akadémia tagjai közben székfoglalókat tartottak, vezetői tervezték a hosszabb távú programokat, kapcsolatot kerestek számos európai akadémiával.

A Magyar Tudományos Akadémiát még 1992 novemberében megkereste a madridi San Fernando Királyi Szépművészeti Akadémia azzal, hogy „az európai kulturális örökség védelme és megőrzése érdekében megrendezi az európai nemzeti szépművészeti akadémiák találkozóját" Santiago de Compostelában, 1993 áprilisában. A levélben azt kérték, jelöljön ki az MTA „egy kulturális és művészeti téren elismert személyiséget", aki képviselhetné Magyarországot ezen a találkozón.[64] Talán ez adta az ötletet ahhoz, hogy a Széchenyi Akadémia megkezdje az európai művészeti akadémiák 1994-es budapesti konferenciájának szervezését – Hubay Miklós javaslatára Szepsi Csombor Mártontól kölcsönzött címmel: *Europica varietas*. A fő témát az alcímben jelölték meg: *Európa szerepe a művészetben és a művészet helye Európában*.

Sokan remélték, hogy 1994 tavaszán Budapest lesz Európa kulturális fővárosa. Ebből az alkalomból rendezett volna nagyszabású eseményekkel kísért tanácskozást

62 AL. 3. Elnök (Kosáry) 338. doboz, E–22/1993 és Kónya Sándor i. m. 71–76.o.
63 Kónya Sándor i. m. 93. o.
64 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 22. doboz.

az MTA, a Széchenyi Akadémia, a Páneurópai Unió és a Fővárosi Önkormányzat. A programtervet Domokos Mátyás állította össze. Szerepelt benne állandó retrospektív kiállítás, „amely a modern magyar művészet útját, képviselőit és műveit mutatná be", több múzeum- és műteremlátogatás, Gara László francia nyelvű magyar költészeti antológiájának (Párizs, Seuil, 1962) bővített újrakiadása stb.

Ilyen előzmények után ült össze 1993. április 6-án a Széchenyi Akadémia II. közgyűlése az MTA Tudósklubjában. A tanácskozáson jelent volt Glatz Ferenc, a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítványt létrehozó korábbi kulturális miniszter.

Az ülés előtt, márciusban, Mészöly Miklós és Domokos Mátyás közös levélben kért fel számos kitűnő művészt, köztük az MMA néhány tagját: járuljon hozzá, hogy Széchenyi akadémiai „tagságának ügyével annak rendje és módja szerint" foglalkozhasson a közgyűlés. A kérést azzal indokolták: „Művész Úr életműve, munkásságának minősége, gondolkodásmódjának és világszemléletének függetlensége következtében természetes helye volna a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagjai sorában".[65]

Domokos Mátyás választott alelnök ezen a közgyűlésen számolt be az elmúlt másfél évben végzett munkáról, és bejelentette, hogy a Santiago de Compostela-i európai kongresszuson Somlyó György képviseli a Széchenyi Akadémiát.[66] Szólt arról is, hogy szeretnék akadémiai díjjal jutalmazni évente egy-egy művész kiemelkedő életművét oly módon, ahogy Szabó István javasolta: a Széchenyi Akadémia osztályai tennének demokratikus és titkos választáson alapuló javaslatot, és a közgyűlés szavazna róla titkosan. Kérte „ehhez azoknak a segítségét, akiknek van módjuk rá, átélik, tudják, hogy az emberi szellem szép fényűzésének, a művészetnek a támogatása egy európai társadalom életében nem fényűzés, hanem önbecsülésünk elengedhetetlen tartozéka".[67]

Domokos Mátyás, Mészöly Miklós és Ujfalussy József az 1993. április 6-i közgyűlésen

65 AL. Uo. 3. doboz.
66 AL. Uo. Az 1993. április 6-i kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 13. o., 3. doboz.
67 AL. Uo. 14. o.

Juhász Ferenc, Haimann György, Kosáry Domokos, Glatz Ferenc, Görgey Gábor, Lossonczy Tamás

Glatz Ferenc, a Pro Renovanda Cultura Alapítvány elnöke ekkor ajánlott fel évi egymillió forintos összeget a Széchenyi Akadémiának azzal, hogy ezt a pénzt „vezetősége a maga belátása szerint használhatja fel."[68] Az összeget szabályos pályázat útján éveken keresztül megkapta a Széchenyi Akadémia, és költségvetése kiegészítésére, programjaira használta fel.

Domokos Mátyás „a kezdeményezés óta eltelt rövid idő valódi történetét elhomályosító, sajátságos amnézia" jeleire hivatkozva emlékeztetett arra, mi volt a Széchenyi Akadémia alapításának eredeti szándéka. Miután az I. közgyűlésen elfogadták az alapszabályt, megnyílt a lehetőség arra, hogy a Széchenyi Akadémia bővítse taglétszámát. Ennek a módjáról és arról, hogy esetleg kiket vegyenek fel az MMA tagjai közül, ha ők vállalják a jelölést, többször beszélgetett Kosáry Domokos Mészöly Miklóssal és Domokos Mátyással. Ekkor, 1993 áprilisában még az alapító tagok javaslatairól szavazott a közgyűlés. A továbbiakban azonban érvénybe lépett „a demokratikus rend: az új tagokat szabadon előterjesztett indítvány megtétele után, 51 százalékos szótöbbséggel a teljes tagság fogja megválasztani esetről-esetre" – amint Mészöly Miklós zárszavában elmondta.

68 AL. Uo. 23. o., vö.: Kónya Sándor. i. m. 78.o.

Domokos Mátyás egy fontos „alkotmányozási" pontra hívta fel a figyelmet ezen a közgyűlésen: „Elhatároztuk, hogy elkerülünk mindenfajta személyi konfúziót vagy félreértést. Akiket javasoltok tagnak, azokkal felvesszük a személyes érintkezést, nehogy valaki abba a helyzetbe kerüljön, hogy akaratán kívül választjuk taggá. Magyarán meg kell tehát kérdezni mindenkitől, hogy megválasztása esetén vállalja-e a tagságot".[69] Megkérdezték azt a hat művészt is – Durkó Zsoltot, Farkas Ferencet, Fábri Zoltánt, Gyarmathy Tihamért, Schéner Mihályt, Szőts Istvánt –, aki már az MMA tagja volt, de a Széchenyi Akadémia alapítói úgy gondolták, hogy ott a helyük náluk is néhány más művésszel együtt. Ők hatan szívesen jöttek.

Kitűnő művészekkel bővült a Széchenyi Akadémia, ekkor vették fel tiszteleti tagnak a Franciaországban élő Csernus Tibor festőművészt, Guillevic francia költőt, Határ Győző írót, Ted Hughes angol költőt és Ligeti György zeneszerzőt.[70] Mészöly Miklós ekkor adta át a Széchenyi Akadémia oklevelét azoknak a művészeknek, akik már megtartották székfoglalójukat.

Mészöly Miklós átadja Lossonczy Tamásnak az oklevelet

Az ülést követő fogadás előtt, amelyen a diplomáciai testületek képviselői is részt vettek, zárszavában Mészöly megállapította:

69 AL. Uo. 45. o.

70 Az új tagok teljes névsorát közli Kónya Sándor i. m. 79–80. o., valamint az MTA hírlevele: Hungarian Academy of Sciences, *Newsletter,* No 4. April 1993.

„Az akadémiák sehol a világon nem vélhetik azt, hogy a maradandó értékek születésének kivételezett otthonai is egyben. Csupán a kultúrák fejlődésében hasznosnak felismert kohéziós keretnek tekinthetik magukat, melyek ébren tartják az érdemes hagyományokat, másrészt hasonló éberséggel nyitottak arra, mi új és tartós értéknek ígérkezik. A másik evidencia, hogy miképp születhetnek az ilyen kohéziós keretek. Külső forma szerint nem szigorúan demokratikus módon. Arról van szó ugyanis, hogy mindig egy spontán magból nőnek ki – és nem Rákos-mezején közfelkiáltással –, mely lehet ilyen és olyan összetételű, és amely csak a továbbiakban teheti meg, hogy megalapozza a maga demokratikus működési formáját. Akadémiánk esetében is ez történt. […]

Kosáry Domokos és Mészöly Miklós a diplomáciai testület képviselőivel

További evidencia, ami az akadémiák speciális kohéziós jellegéből következik, hogy taglétszámunk nem lehet parttalan, mint például más jellegű egyesületek, szövetségek és szövetkezéseké, melyeket a pusztán elvi, érzelmi vagy politikai vonzódás és egyetértés is növelhet."[71]

Mészöly Miklós ugyanitt tett javaslatot egy nagy munkára is, merthogy: „Aki a stafétabot átadására is készül, illő, hogy pozitív svunggal tegye". Megállapította, hogy „az akadémiák kezdettől fogva kiemelkedő hangsúllyal a nyelv templomai voltak. […] Felvetette, hogy sürgősen szükség volna az „elmúlt évek köznapi, közéleti, sajtó- és politikai nyelvezetének tudományos szintű analízisére", amely persze több diszciplinát felölelő team-munka", és meghaladja a Széchenyi Akadémia illetékességét. De „erősen hiszem – folytatta –, hogy a Széchenyi Akadémia szívesen lenne s lesz elősegítője egy ilyen vállalkozásnak az írói kompetencia keretein belül. A stafétabotot ez is továbbvihetné. Mert közös ügyről van szó, ami holnap sem fog elévülni".[72]

Néhány hét múlva megkezdődött az akadémiai törvény vitája a Parlamentben. Közben a sajtóban is megindult a polémia. Makovecz Imre *Magyar Nemzet*beli interjújában már megjelent az a momentum, amelyet később sokat ismételgettek a lapok.[73] Nem ritkán abban a stílusban, amely Gyurkovics Tibor Kosáry Domokos ellen írt „méltatlan, ízléstelen és acsarkodó pamfletjét" (copyright Esterházy Péter) jellemezte.

Domokos Mátyás váltja Mészöly Miklóst

Mészöly Miklós egy évre vállalt megbízatása előtt néhány nappal, 1993. december 8-án lemondott. Úgy érezte, bizonyos politikai ügyekben meg kell szólalnia, Kosáry Domokos ezt éppen a Széchenyi Akadémia védelmében ellenezte. Az Akadémia elnöke és a két MTA delegátus, miután Mészöly Miklóssal megbeszélte, december 20-án felkérte Domokos Mátyás alelnököt – és erről tájékoztatta a tagokat is –,

71 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai. Az 1993. április 6-i II. kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 72–75. o., 3. doboz.

72 Uo. 76–81. o.

73 Kónya Sándor i. m. részletesen szól erről, a „szomorúság"-cikkeket idézve, 83–93. o. Makovecz Imre azt állította, hogy az MTA elnöke akadémiai tagságot ajánlott neki. Ez nem történhetett meg – két okból sem. Kosáry Domokos jellemétől, egyéniségétől mi sem állt távolabb, mint az ilyenfajta ajánlat. De nem is tehette volna. Aki ismeri valamennyire a Magyar Tudományos Akadémia működését, a tagválasztás rendjét, ilyet föl sem vethet.

hogy a következő közgyűlésig lássa el az elnöki teendőket. Azt is megírták ebben a levélben, hogy „a Széchenyi Akadémia közgyűlését csak az MTA soron következő közgyűlését követően célszerű összehívni, és ekkor egyik napirendi pontként kerülhet sor az új tisztségviselők megválasztására. A Magyar Tudományos Akadémia közgyűlését viszont akkor kívánjuk összehívni, amikor az országgyűlés megalkotta az Akadémia működését szabályozó ún. akadémiai törvényt".[74] Erre a közgyűlésre, a harmadikra, 1994. június 9-én került sor.

Előtte azonban még volt némi bonyodalom a költségvetéssel. Az Országgyűlés 1994-re megszavazott tízmillió forintos támogatást a Széchenyi Akadémiának, de ezt „egy MDF-es képviselő javaslatára az MTA fejezetéből áttették a Művelődési és Közoktatási Minisztérium költségvetésébe, ahol már szerepelt az MMA tízmillió forintos támogatása". Ezt az összeget azonban Mádl Ferenc miniszter „korrekt módon átutalta az MTA-nak a Széchenyi Akadémia számára".[75]

A Széchenyi Akadémián közben folytatódtak a programok: székfoglalók, kiállítások, zeneszerzők szerzői estjei. Ha felkérték, tagokat delegált különböző kulturális alapítványok kuratóriumába. Akkoriban kötött fontos együttműködési megállapodást Hanák Gáborral, az Országos Széchényi Könyvtár Történeti Interjúk Tára Videotárának vezetőjével arra, hogy a videotár nagyinterjúkat készít a Széchenyi Akadémia művészeivel (a javasolt névsort az osztályok állították össze). A terv az volt, hogy az elkészült 30 perces videokazettákat idegen nyelvre lefordított szöveggel feliratozzák majd. Ez az utóbbi nem valósult meg, de számos beszélgetés felvétele elkészült.

A Magyar Köztársaság elnöke, Göncz Árpád így írt Jakovits József szobrászművésznek 1993 októberében, székfoglaló kiállításának megnyitása előtt: „Ha nem fukarkodom a jelzőkkel, annak egyszerű oka van. – *A forradalmi sorozat* nemcsak megfog, de valóban képes felidézni számomra az októberi napokat, a reménykedést a bomlásra következő kibontakozásban, az ördög legyőzésében – nota bene: tényleg ilyen karmos angyalok lettünk volna? – és a céltáblacsend végső elkeseredését. De legfőképpen a forradalomnak azt a nem feltétlenül harsogóan hősies szellemét, amelyet oly ritkán lelhetünk fel. Döbbenet, ahogy az 1956-os *Tankok előtt* mintegy megelőlegezi a Tienanment is."[76]

74 Kónya Sándor i. m. 96. o.
75 Uo.
76 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 5. doboz.

Jakovits József tárlatának megnyitóján szűkösen fért el a sok érdeklődő

A 32. gyalogezred kontra alkotóművészek

A tagok közül többeket meglepett mindaz, amit Kosáry Domokos a Széchenyi Akadémia 1994. június 9-i, III. – tisztújító – közgyűlésén megnyitóbeszédében[77] elmondott. A törvényt váró, exlex állapotról, a „felemás féliglétről", ahogy az ülést levezető Domokos Mátyás nevezte ezt az időszakot. A közgyűlésen most is megjelent Göncz Árpád köztársasági elnök. Az MTA elnöke ismertette a jelenlévőkkel, mi történt az új akadémiai törvény vitájában, és az eredmény függvényében hogyan alakult a Széchenyi Akadémia helyzete, státusza.

„…Kellemetlen élményeim közé tartoztak ezek a tárgyalások, amelyeknek célpontjában az Akadémia állt […] – kezdte az elnök. – Azt is meg kell mondanom, hogy a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, amely szerepelt az eredeti akadémiai törvénytervezetben, volt a fő tárgyalási téma. Nyilván politikai okokból. Hogy erről szó sem lehet, hogy ezt ki kell venni. Rendben van, vegyük ki. Semmi köze hozzá a Parlamentnek. Ha az Akadémia köztestületi önkormányzat lesz,

77 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai. Az 1994. június 9-i III. kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 6. doboz, 3–31. o. Innen idézünk hosszan.

saját hatáskörben megcsináljuk. A végén abban maradtak, hogy be fognak tenni egy paragrafust, hogy a művészeti akadémi*ák*ról majd egy külön törvény gondoskodik. Én tiltakoztam az ellen, hogy szándéknyilatkozatokat rakjanak az akadémiai törvénybe, de benne van. […]

Ez tartott egész ősszel, utána februárban, amikor egy nagyszerű fanfár a Parlamentben elmondta, hogy a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia váljon ki, legyen egyesületté, és akkor megkapja a pénzt. Azt válaszoltuk, nem. […] Végül volt egy csodálatos beadvány is, 15. 676 szám alatt Tóth Sándor [KDNP] beadott egy törvényjavaslatot, amelyben azt állította, hogy nem működik Magyarországon művészeti akadémia, csak a Magyar Művészeti Akadémia, ennél fogva azt kell elismerni, az [legyen] éppen olyan köztestület, mint a Magyar Tudományos Akadémia. Kérem, a mentelmi jog sok mindenre használható, valótlanságok fedezésére is".

Domokos Mátyás, Kosáry Domokos és Göncz Árpád

Kosáry Domokos minderről tájékoztatta az MTA közgyűlését is. Nagyon fontos volt számára, amint ő maga írta, „hogy azok után a támadások után, amelyek a Széchenyi Akadémián keresztül a Magyar Tudományos Akadémiát érték", hogyan foglal majd állást a tudós testület.

„Meg kell mondanom – számolt be róla a Széchenyi Akadémia közgyűlésén –, hogy a Magyar Tudományos Akadémiának most májusban tartott közgyűlése minden nehézség ellenére egyhangúlag elfogadta javaslatomat, a Széchenyi Művészeti Akadémiát továbbra is sajátjának tekinti, fenntart minden korábbi megállapodást,

és ugyanúgy működünk tovább, mint eddig. […] Megvan az akadémiai törvény, jelenleg köztestületi önkormányzat vagyunk. Semmiféle politikai hatalom nem fog beleszólni a Magyar Tudományos Akadémia dolgaiba. Ezt merem garantálni, és ez áll a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiára is, amely ilyen szempontból testvérintézménye."

Kosáry Domokos kezdettől hangsúlyozta: „A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia [mint testület], ne szerepeljen, mint eszköz, a politikai harcokban, mert a Magyar Tudományos Akadémia nem politikai intézmény. Minden irányzat képviselve van benne, mindenkinek a nézeteit tiszteletben tartjuk". Ez azt is jelentette, hogy *egyénileg* mindenki saját meggyőződése szerint vesz részt vagy nem vesz részt ezekben a küzdelmekben.[78]

Ritoók Zsigmond, Ujfalussy József, Szőllősy András, Gábor Miklós, Somlyó György, Veress Pál az 1994-es közgyűlésen

Az elnök beszámolt arról is, hogy hónapokon keresztül nem volt hajlandó nyilatkozni a sajtónak még az Akadémia ügyeiről sem: „éppen azért, mert úgy ítéltem meg, és utólag kiderült, hogy helyesen, hogy jobban tettem, ha most hallgatunk. Ha mondok valami kellemetlent, és ez majdnem elkerülhetetlen, akkor abból az következik, hogy dupla erővel visszalőnek. Rést nyitok. […] Ez tette lehetővé,

78 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, Az 1994. június 9-i kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 21. o., 6. doboz.

hogy az akadémiai törvény végül az utolsó pillanatban, amikor már rámolták ki a fiókokat, átmenjen. Én nagyon fontosnak tartom, hogy átment. Jogilag támadhatatlanok vagyunk. Olyan önállósággal bírunk, mint még soha. Ha tudták volna azok a képviselő urak, akik olyan mértékben támadták az Akadémiát, hogy mit szavaznak meg kihasználható lehetőségekben az Akadémiának, akkor fognák a fejüket bánatukban."

Az emberi intelligenciának az akadémiai törvényjavaslat parlamenti vitája során tapasztalt színvonaláról így szólt:

„Mi sem jellemzi ezt jobban, mint az a feltételezés, hogy aki benn ül az Akadémián, az sztálinista, mondjuk én, és aki, mondjuk, kandidátus – és talán nem kell egy könyvet idéznem, ami az ellenforradalomról szól, *Karddal és fegyverrel* –, az majd a sztálinistákat fogja megfékezni. […] Amit nekem hónapokon keresztül alkalmam volt ebben a társaságban tapasztalni, azt majd az emlékirataimban tudom igazán megírni. Remélem, alkalmam lesz rá. Remélem, arra is lesz alkalmam, hogy elfelejtsem, jobb tapasztalatok alapján."[79]

Alkalma lett volna rá, de nem írta meg az emlékiratait. Szinte halála napjáig dolgozott végül befejezetlenül maradt tudományos művén.

Makk Károly, Jancsó Miklós és Fábri Zoltán

79 Uo. 23. o.

Hangsúlyozta most is, amit korábban is többször: „…Az otthon rendelkezésére áll a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagjainak. De hogy mi történik benne, azt ne tőlünk várják. Azt a tagságnak kell kitalálnia. […] Ha most, e határvonal után, amikor kicsit újabb és aktívabb életre van lehetőség, a Széchenyi Akadémia elhatározza magát, és nemcsak olyan otthonnak tekinti ezt, ahol őneki nyújtanak szolgálatot, hanem ahol ő is szolgál. […] Úgy érzem, hogy ennek az együttesnek a nagy spektrumában, egymás tisztelésében, egymás megbecsülésében nagy jövője van."[80]

Az elnöki tisztséget az újabb választásig viselő Domokos Mátyás a fennállás óta eltelt időszak szakmai munkájáról számolt be. Szólt a „jólesően nagy érdeklődésről", arról, hogy az „ilyen érdek nélkülien szép eszme- és lélekcserékre szomjúság mutatkozik a magyar szellemi életben, és hogy ennek a szolgálata akadémiánk egyik fontos és folyamatos feladata". Veszteségként említette, hogy nem tudták kiírni „a középiskolai oktatás tanrendjében sajnálatos módon nem szereplő művészeti diszciplinák megismertetését célzó háttértankönyvek megírására ösztönző pályázatot", és nem tudták „megteremteni a feltételeit annak, hogy a Széchenyi Akadémia évente egyszer Akadémiai Nagydíjban részesíthesse, a közgyűlés határozata alapján, a művészeti élet valamely kiválóságát, és jelentős díjjal tüntesse ki az irodalom, a képzőművészetek, a zene, a film- és színházművészet egy-egy arra érdemes alkotóját".

Az okot „az egyetemes magyar pénzhiányban" és a Széchenyi Akadémia bizonytalan anyagi helyzetében látta. Ezért mondtak le az európai művészeti akadémiák budapesti találkozójáról is.

Idézte Mészöly Miklóst, aki lemondólevelében megemlítette, hogy cselekedete „nem választható el a mai (vagyis az akkori) közéleti–politikai helyzettől", de „mivel közéleti–politikai helyzet mindig van" – mondta Domokos Mátyás –, megfogalmazta, miben látja a Széchenyi Akadémia hivatását:

„Az önkormányzati elven alapuló, köztestületként meghatározott Magyar Tudományos Akadémia önálló, társult intézményének, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának a filozófiája és erkölcsi iránytűje nem lehet más, mint hogy az élet gyakorlatában sajnos nemigen érvényesülő magyar liberalizmus legnemesebb hagyományainak szellemében, ahogyan ezt – mondjuk – Babits Mihály gondolta és élte, a legmesszebbmenőkig tiszteletben tartja tagjainak és mindenkinek a személyes politikai elkötelezettségét és világnézeti meggyőződését. Ugyanakkor tudatában van annak is, hogy nem politikai, hanem művészeti fórum, és tevékenységének természetes területe a művészet ügyeinek ápolása és szolgálata – közhatalom nélkül.

80 Uo. 25., 31. o.

Ezért a Széchenyi Akadémia számára az egyetlen lehetséges közös szellemi nevező az esztétikai érték és minőség."[81]

Petrovics Emil, az új tisztségekre javaslatot tevő bizottság tagja is úgy látta: „Jó, hogy a Széchenyi Akadémia nem szállt be teljes testszélességgel olyan eléggé alantas politikai csatározásokba, amelyekre ma már szerencsére kijózanodva, megkönnyebbülve, csak mint rémálomra gondolunk vissza".[82]

Görgey Gábor a két művészeti akadémia viszonyát firtató jó szándékú felvetésekre válaszul igen határozottan fogalmazott:

„Ez Arany János akadémiája, és éppen ez az Arany János-i hagyomány szenvedett megalázó vereséget, amikor Rákosiék, Révaiék kitették innen az írókat és a művészeket. Több évtizedes sérelem és jó néhány éves harc, hogy ez az akadémia újra létrejöhetett. […] Az az akadémia [az MMA] pedig Fekete György akadémiája. Bár igen sok kiváló ember tagja annak a művészeti akadémiának, tény, hogy akkor született, mint ellenakadémia, és akkor hozta létre a kormányzat, mint ellenakadémiát, amikor itt a Magyar Tudományos Akadémia elnöke foggal, körömmel, oroszlánként harcolt valamiért, ami nem is az ő ügye volt, csak egy igazságtalanságot akart valahogy eliminálni, és harcolt azért, hogy az írók és művészek újra megkapják a maguk akadémiáját."[83]

Kosáry Domokos tényszerűen összefoglalta az előzményeket 1991-től, beleértve az „ajánlást", majd így folytatta:

„Utána, január végén ugyanez a társaság megalakította a Magyar Művészeti Akadémát mint egyesületet a Selyemfonóban, Zelnik József, Fekete György és Gábor József jelenlétében. […] Ez a kormányzat hivatalos ellenakciója volt a Magyar Tudományos Akadémia által szervezett Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia ellen, azért mert ezt túl liberálisnak tartották. […] Makovecz felkeresett tavasszal. Nem igaz az, amit később ő maga vagy az újságíró állított, hogy én felajánlottam neki egy [akadémikusi] helyet, ha átjön. Én nem ajánlok, nem is ajánlhatok föl senkinek helyeket. Ez nevetséges! Én azt mondtam neki, hogy testületileg nem tudunk átvenni mindenkit, mert nem a 32. gyalogezredet vesszük fel, hanem egyéni művészkiválóságokat. Meg is egyeztünk. Ígért egy levelet ennek értelmében, a mai napig nem kaptam meg. Két nap múlva leállították hivatalból.

Az idén februárban, amikor a parlamenti vita volt, Horváth Béla úr azt merészelte mondani a Parlamentben, hogy ezek a derék emberek létrehozták az akadémiát, és a Tudományos Akadémia elnöke megpróbálta leutánozni, de nem sikerült neki. És ezt a mentelmi jog alapján. […] Én két intézményben

81 Uo. 43–44. o.
82 Uo. 92. o.
83 Uo. 113. o.

gondolkoztam: a Magyar Tudományos Akadémiában, amit nem mertem kockáztatni, illetve meg akartam védeni, és a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiában […] Az utolsó pillanatban még kipréseltem belőlük az akadémiai törvényt. És ez lehetővé tette a Széchenyi Akadémia megmentését. Hát van annál szemenszedettebb és nyilvánvalóbb politikai hatalmi beavatkozás, mint az, hogy a költségvetésből elveszik a pénzt, és azt üzenik, hogy ha egyesületté válnak, akkor megkapják?[84] Tízmillió forintért, egy tál lencséért adjuk el? Azt mondtuk, nem. Az Akadémia eltartja a Széchenyi [Akadémiá]t."[85]

A kiábrándító históriában különösen fájó pont volt az elnök számára a miniszterelnökkel való levélváltás. Erről így írt Kosáry Domokos:

„Nekem tudvalevőleg nagyon közeli barátom és félig tanítványom volt Antall József. Vele is szembeszálltam tavasszal, amikor levelet kaptam tőle. Kvázi az volt benne, hogy az akadémiai törvény átmegy, de vegyük be társult intézménynek a Magyar Művészeti Akadémiát. Erre én azt mondtam, nem tesszük, mert csak egyéneket veszünk fel. Bárkit, aki egyénileg hajlandó, és nekünk, a mi standardjainknak megfelel. Eddig is átvettük. De nem veszünk át testületet. […] Én erkölcsi kötelességemnek éreztem, hogy jóvátegyük azt, amit '49-ben a sztálinisták a magyar irodalom és művészet ellen elkövettek."[86]

Ezek után választott tisztségviselőket a Széchenyi Akadémia. Elnöknek Jancsó Miklóst, ügyvezető elnöknek Domokos Mátyást szavazták meg a tagok.

Exlex állapot után

Az 1994. év nagyon fontos volt a Széchenyi Akadémia számára, mert – köszönhetően Magyar Tudományos Akadémiáról szóló törvénynek – ekkor tisztázódott egyértelműen a jogi helyzete.

Kosáry Domokos az MTA 1994. október 26–27-i rendkívüli közgyűlésén, amely az új alapszabály-tervezetről szavazott, elnöki megnyitójában visszatért a rendszerváltozás utáni első időszakhoz:

„A testület belső békéjét és működését sikerült a politikai boszorkányüldözés demagóg követeléseitől megvédenünk. Osztályainak és azokon belül szakmai

84 Vö. Kónya Sándor i. m. 96.o

85 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai. Az 1994. június 9-i kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 122–124. o., 6. doboz.

86 Uo. 125. o.

tudományos bizottságainak fontos szerepét ezután is tovább kell erősítenünk. A sztálinista rendszer által kizárt tagok rehabilitálása már előzőleg végbement. Ezt folytattuk az írók és művészek visszavételével, akik Széchenyi óta, kezdettől fogva tagjai voltak az Akadémiának, és akik most az 1992. májusi közgyűlés határozata értelmében egy önálló, társult intézmény, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia keretében kaptak helyet. Ezt így az új alapszabályban is feltétlenül szükségesnek tartom rögzíteni. Az elhagyását célzó esetleges javaslat a rehabilitációs folyamat visszafordítására, tehát visszarendeződésre irányuló politikai kísérletnek volna tekinthető, amit éppúgy elleneznék, mint a politikai felelősségre vonás ötletét elleneztem korábban."[87]

A rendkívüli közgyűlés 1994. október 27-én fogadta el a törvény alapján az MTA új alapszabályát, a 81. § kimondta:

„Az Akadémia támogatja a tudomány, az irodalom és a művészetek közös érdekeinek szolgálatára létrejött önálló testületeket. Ennek megfelelően támogatja a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiát, amely az Akadémiával társult, külön alapszabállyal rendelkező, önálló szervezet. A kapcsolatot mindkét részről két-két delegátus tartja, akiket az Akadémia részéről háromévi időtartamra az elnök jelöl ki. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tájékoztatja a közgyűlést tevékenységéről."[88]

Ma lényegében ugyanez szerepel az alapszabály 62. §-ában.[89]

Jancsó Miklós és Domokos Mátyás november 16-i levelében mondott köszönetet az MTA elnökének „határozott és egyértelmű állásfoglalásáért, amellyel az MTA alapszabály-tervezetével foglalkozó, 1994. október 26–27-i rendkívüli közgyűlésen újólag és ismételten" kifejtette és elfogadtatta a Széchenyi Akadémia „létének és a Magyar Tudományos Akadémia jogállásán belüli státusának a szükségességét."[90]

87 AL. Közgyűlési iratok. Az MTA 1994. október 26-i rendkívüli kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 4. o.
88 Kónya Sándor i. m. 100. o., (az október 17-i dátum sajtóhiba a kötetben).
89 *Akadémiai Almanach* 2012. II. köt. 431. o.
90 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 7. doboz.

Pályázatok: irodalom, zene

Miután a művészeti akadémia státusza tisztázódott, az MTA elnöke úgy is mint a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia örökös védnöke 1994-ben megállapodást kötött a Finn és az Észt Tudományos Akadémiával a Széchenyi Akadémiával való együttműködésre. A következő évben pedig a Horvát Tudományos Akadémiával írt alá hasonló együttműködési megállapodást Zágrábban. Sajnos, a kitűnő lehetőségek kihasználatlanok maradtak.

Fontos pillanat volt, amikor 1994 novemberében a Széchenyi Akadémia meghirdette pályázatát „a hazai kortárs magyar irodalom történetének megírására". Abból az elgondolásból kiindulva, amint Domokos Mátyás indokolta, hogy „az ideológiailag beszabályozott és halált megvetően opportunista munkaközösségek ideje lejárt". Célszerű tehát a Széchenyi Akadémia „magyar szellemi életet alakítóformáló szerepe megvalósítása érdekében teret és lehetőséget biztosítani a személyes hitelű állásfoglalásoknak, hogy azok is szóhoz és nyilvánossághoz jussanak végre, akik koherens látomást hordoznak magukban annak a kornak az irodalmáról, amelyben éltünk és élünk, és ezt vállalják is a nagy nyilvánosság előtt."[91]

A cél az volt, hogy a mű Szerb Antal „klasszikus munkájához hasonlatosan, az írói esszé szemléletével és módszerével ábrázolja a második világháború befejeződésétől napjainkig (1945–1990) ívelő korszak irodalmi folyamatait és törekvéseit, meghatározó írói személyiségeit és jelentős életművekben gazdag eredményeit, irodalmunk általános történeti szituációját és ebből eredő problémáit". A határidő 1996. augusztus 20. volt, a pályadíjak pedig az időszak árszínvonalához mérten igen jelentősek.

Pörös Géza 1995 végén arról értesítette Kovács Anikó ügyvezető titkárt, hogy az OSZK történeti videotárában, amellyel nemrég kötött egyezményt a Széchenyi Akadémia, van néhány olyan elkészült, megszerkesztett, 45–65 perces művészportré (*Szemethy Imre, Hubay Miklós, Jókai Anna, Molnár Sándor, Lossonczy Tamás*), amelyet még egy televíziós csatorna sem sugározott. (Kivéve a Lossonczy Tamásról készültet, azt a Duna Televízió műsorra tűzte, de szeretnék az MTV-ben is leadni.) Bejelentette ugyanekkor, hogy elkészült az életútinterjú *Mándy Ivánnal* és *Makk Károllyal* is, és a videotár készen áll arra, hogy portréfilmet készítsen ezekből az anyagokból.[92]

Klenjánszky Tamás, az Interart Fesztiválközpont igazgatója 1996 márciusában arról számolt be Jancsó Miklósnak írott levelében, hogy a Budapesti Tavaszi

91 AL. Uo. Az 1996. április 24-i, IV. kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 4. o., 11. doboz.
92 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 10. doboz.

Fesztivál egyik legfontosabb eseménye az a hangverseny lesz, amelyen Ligeti György műveit adja elő két kitűnő vendégművész. Ez azonban csak egy példa. A Széchenyi Akadémia zeneszerzői rendszeresen szerepeltek a tavaszi és őszi fesztivál programjain.

Az 1996. április 24-i, IV. közgyűlésen – itt fogadták el a Széchenyi Akadémiának az akadémiai törvényhez igazított alapszabályát – elhangzott beszámolójában Domokos Mátyás kimondott egy mondatot, amely általános érvényű, máig nem vesztett időszerűségéből: „Napjaink életminőségének a bizonyítványát amúgy is a művészek állítják majd ki, műveikkel vagy hallgatásukkal." A saját bőrén érzi – állapította meg –, hogy „a magyar művészeti–kulturális élet klímája elzordult, elsősorban a depresszióra hajlamosító egzisztenciális fenyegetettség következtében."[93]

Domokos Mátyás itt jelentette be, hogy elkészült a Széchenyi Akadémia történetének krónikája, Kónya Sándor műve, amely „a megalakulástól, pontosabban: a gondolat kicsírázásától 1994-ig" megörökít minden olyan eseményt, amely fontos volt az akadémia életében. Ebben a történetben azonban benne rejlett „egy modellértékű másik történet is, nevezetesen az, hogy milyen sorsra számíthat nálunk a jó szándékú, tiszta és nemes ügyekre irányuló szellemi törekvés", és hogyan igyekszik kisiklatni – Babits szavaival – „a vak Megszokás, a süket Hivatal".[94]

Az élet ebben az elzordult időszakban is ment tovább: ekkortájt tartott székfoglalót Bódy Irén, Gross Arnold, Görgey Gábor, Jeney Zoltán, Kecskés Ágnes, Keserü Ilona, Kurtág György, Ligeti György, Lugossy Mária, Orbán Ottó, Schéner Mihály, Szőllősy András.

Domokos Mátyás beszámolt arról is, hogy készül az a két emlékkönyv, amely Nemes Nagy Ágnes és Mándy Iván életművét mutatja majd be.

Ebben az évben járt le Kosáry Domokos második ciklusbeli elnöki megbízatása a Magyar Tudományos Akadémián. Domokos Mátyás az egész tagság nevében így mondott köszönetet örökös védnököknek:

„Vannak hivatali ciklusokhoz kötött érvényességű szerepek, és léteznek olyan szellemi, emberi kapcsolatok, amelyek túlnyúlnak a hivatali kereteken. Fölöttük vannak, ugyanakkor mélyebbek és lényegesebbek, mint a szokványos hivatali szerepek. S ezeket az élet és a munka szempontjából igazán fontos kötődéseket nem érintheti semmiféle változás."[95]

Az MTA leköszönő elnöke a következőket javasolta a Széchenyi Akadémia tagjainak búcsúzóul:

93 AL. Uo. Az 1996. április 24-i kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 4. o. 11. doboz.
94 AL. Uo. 11. o.
95 AL. Uo. 22. o.

„Ha bárkinek van jó ötlete, azt ne úgy kezeljék, mint egy privát ötletet, amihez a Széchenyi Akadémiától lehet valami támogatást kapni, hanem vigyék oda, hogy csináljuk meg együtt. Ez a biztosíték arra, hogy a Széchenyi Akadémia aktivitása még élénkebb lesz. A keret maga soha nem ad tartalmat. A tagok kreativitása, ötletei, alkotásai fogják megadni a tartalmat. A találkozóikon olyan atmoszféra alakul ki, ami megerősíti az emberekben azt, hogy tartoznak valahova, helyük, lehetőségük van, és hogy ezért érdemes ebben az országban élni. Nem győzök eleget hadakozni a „hungaropesszimizmus" ellen. Ez is Széchenyire emlékeztet, aki mindig azt mondta, hogy a balsors kifejezéssel a saját lustaságunknak keresünk alibit. […] Most búcsúzom, mint az Akadémia elnöke, de a Széchenyi Akadémiától nem szeretnék még elbúcsúzni. Nem tudom, mennyire lesz módom arra, hogy támogassam a Széchenyi Akadémia ügyét, de ami tőlem telik, meg fogom tenni."[96]

A szavát akkor is megtartotta. Amíg élt, lehetett hozzá fordulni, tanácsért, segítségért, és ő megtette, amit tudott. Küzdött a Széchenyi Akadémiáért akkor is, amikor már nem volt a Magyar Tudományos Akadémia elnöke. A szó legszorosabb értelemben örökös védnöke maradt annak az intézménynek, amely nélküle nem jöhetett volna létre.

A Széchenyi Akadémia vezetői kíváncsian várták az irodalmi pályázat 1996. augusztus 20-i határidejének elérkezését. Úgy gondolták, hogy színvonalas művek megírására ihlette a pályázat az irodalomkedvelőket. A csalódás nagy volt: egyetlen pályamű sem érkezett. Domokos Mátyás több interjúban elmondta, nem érti az okát. Majd az 1998. április 22-i V. közgyűlésen fejti ki részletesen, mit gondol erről. A társaság azonban nem adta búnak a fejét. *Kortárs magyar zene (1945–1995)* címmel írnak ki pályázatot 1997. március 20-án „a művészeti ág történetének átfogó igényű feldolgozására". A határidő 1998. december 1. Ez a pályázat már sikeres, tíz mű érkezik be, közülük többet díjaznak. Az elismeréseket 1999. április 14-én adják át (lásd: *Programok*).

Könyvünk fejezeteiben nyomon követheti az olvasó a Széchenyi Akadémia által rendezett eseményeket. Azt azonban csak azok tudják, akik egy-egy eseményen jelen voltak, hogy a „normál napi menetrend szerint" megrendezett székfoglalók előtt és után elmondott bevezetők, méltatások – jó részük Domokos Mátyás és Lator László szájából hangzott el – megannyi miniesszének is beillenek. Érdemes lenne kötetbe gyűjteni őket, ha ilyesmire volna még kereslet e hazában.

96 AL. Uo. 62–63. o.

Az anyagi helyzet

Túlságosan sok szót nem érdemes vesztegetni a témára, de a hiteles tájékoztatáshoz ez is hozzátartozik. A Széchenyi Akadémiának a megalakuláskor 9.7 millió forint volt a költségvetése, a következő években mintegy 10 millió. 2014-ben a Széchenyi Akadémia vezetősége háromlépcsős tervben állapodott meg az MTA vezetésével. Ennek első lépcsője valósult meg: 2015-től 19,65 millió forintra emelkedett az éves költségvetés.

A Magyar Tudományos Akadémia mindenkori vezetőinek engedélyével évente meghatározott alkalommal használhatjuk a termeket ünnepi estjeinkhez. Köszönet érte.

Tagjaink tiszteletdíjat soha nem kaptak, ma sem kapnak, ahogy az európai művészeti akadémiák tagjai sem.

(E sorok írójától nem is olyan régen hivatalos helyről megkérdezték: mennyi *most* a Széchenyi Akadémia tagjainak honoráriuma. Azért szeretné tudni – tette hozzá a kérdező –, mert érdeklődött nála az MMA több tagja, „várva a tiszteletdíjat a Széchenyi Akadémia mintájára”.)

A Széchenyi Akadémia titkárságán ma két teljes állású munkatárs dolgozik. Pályáztak, ahova csak lehetett, amíg lehetett. A Magyar Tudományos Akadémiától, a Nemzeti Kulturális Alaptól, a Fáy Alapítványtól kaptak időnként segítséget egy-egy programhoz, könyv kiadásához. Köszönet érte.

Támogatják az akadémiát a fellépő művészek is, akik pedig sokszor maguk is támogatásra szorulnának. Első szóra jönnek hívásunkra többen – mint Gyöngyössy Zoltán fuvolaművész is jött –, és tiszteletdíjról lemondva vagy jelképes honoráriumért lépnek fel. Hálás köszönet érte.

Az összehúzódás periódusa

„Azt mondják a csillagászok, hogy a világegyetem keletkezése óta ritmikusan pulzál, hol kitágul, hol pedig összehúzódik. Legutóbbi közgyűlésünk, 1996. április 24. óta a mi kis világegyetemünk tagadhatatlanul egyfajta összehúzódás periódusában leledzik" – állapította meg Domokos Mátyás az 1998. április 22-i, V. – tisztújító – közgyűlésen. Az okokat keresve úgy látta, „bizonyára szerepet játszott ebben az is, hogy jó néhány kezdeményezésünk nem hozta meg azt az eredményt, amit reméltünk tőle."

A „zsdánovi rágalomáriák után az elmúlt másfél évszázad irodalmának igaz és hiteles történetét szerettük volna végre látni – folytatta –, de egyetlenegy pályamű sem érkezett […]. Ez az eredménytelenség azonban nem a Széchenyi Akadémia kudarca, a szakma csődje inkább, szellemének és intellektuális erkölcsének szégyene. Ha arra gondolok, hogy például Szerb Antal milyen körülmények között, milyen napi elfoglaltság mellett írta meg a Vas utcai kereskedelmi iskola tanáraként nem ötven esztendő, de hét évszázad magyar irodalmának történetét, Babits Mihály az európai irodalom történetét, miközben a *Nyugat*ot szerkesztette, s mellesleg költői, prózai és esszéírói életművét is létrehozva, vagy Féja Géza szintén tanári és újságírói elfoglaltsága mellett a maga egyszemélyes, háromkötetes irodalomtörténetét, vagy a könyvtáros Várkonyi Nándor a magáét, s ennek a két évtizednek a négy átfogó irodalomtörténetet is termő korszakát szembesítem azokkal a körülményekkel, amikor irodalomtörténészek és irodalomkutatók tucatjai hivatalosan is teljes erejükkel és idejükkel állítólagos hivatásuknak élhetnek, mint az irodalomtörténetírás és -tudomány közhivatalnokai, akkor a következtetések levonását, úgy gondolom, megtakaríthatom magamnak."[97]

Ezek után hosszan sorolta, mi mindent végzett ebben az időben „a takaréklángon égett" Széchenyi Akadémia. Tagjai tíz akadémiai székfoglalót, könyvbemutatókat tartottak, az akadémia két előadást szervezett tudomány és művészetek kapcsolatáról, több kamarakiállítást rendezett az MTA székházában, elősegítette két könyv kiadását Nemes Nagy Ágnes és Mándy Iván emlékére, egy harmadikat, Kónya Sándor sokat idézett művét pedig gondozta (Domokos Mátyás maga).

Domokos Mátyás két cikluson keresztül volt a Széchenyi Akadémia lelke. Az ülésen most is jelen lévő Kosáry Domokos megköszönte neki, hogy „nehéz, bizonytalan pillanatokban is mindig lelkesen és alapvetően optimistán állt a Széchenyi Akadémia ügye mellé". Munkásságát pályatársa, barátja, Lengyel Balázs méltatta,

97 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai. Az 1998. április 22-i, V. kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 7. o., 23. doboz.

felidézve a leköszönő ügyvezető elnök hatalmas életművét. Az *Újhold-Évkönyv*eket, benne „a legbátrabb és a betiltás veszélyét vállaló tanulmányt, a *Leltárhiány*t", Lator Lászlóval közösen írt verselemzéseit, meghatározó tanulmányköteteit, a megszerkesztett kötetek hosszú sorát. Ezt a „döbbenetes, nagy pályát, amelynek eredménye nemcsak mély, gazdag és kivételesen eleven, szellemes kritika (minden tudálékos nagyképűség nélkül, pedig a nagyképűség nagy divat manapság), hanem még ennél is több: a Babits-i, Szerb Antal-i, Halász Gábor-i, némileg Németh László-i, de mindenképpen a Rónay György-i nagyszabású kritikai szemlélet és mű. A magyar irodalmi, kritikai gondolkozás magas folyamatossága. És akkor még hozzá a Széchenyi Akadémia gondozása."[98]

Ma már sem a két méltató, sem a méltatott nincs közöttünk.

Ezen a közgyűlésen választották újra a tagok elnöknek Jancsó Miklóst, az ügyvezető elnök Lator László lett. Olyan párost alkottak, amelytől sokáig nem akart megválni a tagság. Többszöri távozási szándékuk ellenére 2008 végéig viselték ezt a tisztséget. A Széchenyi Akadémia kitűnő új tagokkal is bővült 1998-ban. Ekkor vették fel Gergely Ágnes és Bertók László költőt, Bak Imre és Vigh Tamás képzőművészt, Huszti Péter színművész–rendezőt, Seregi László táncművész–koreográfust, Sári József és Sáry László zeneszerzőt; tiszteleti tagnak Bányai János, Grendel Lajos, Tolnai Ottó írót, Eötvös Péter zeneszerzőt és Wolfgang Wagnert, a bayreuthi ünnepi játékok igazgatóját. Rendes taggá lépett elő Maurer Dóra és Péreli Zsuzsa képzőművész.

Jancsó Miklós újra elmondta, amit mindig is fontosnak tartott: „Ha találkozókat rendezünk, akkor azok, akik különböző művészeti és egyéb iskolákban tanítanak, hozzák ide a diákjaikat és a diákok barátait, a tizen- és huszonéveseket, hogy beszélgessenek velünk, mondják el azt, amit az ember egyébként személyesen ritkán él meg, hogy körülbelül hol tart az ő szemléletmódjuk. Nagyon érdekel, hogy az ifjúság miket mond."[99]

98 AL. Uo. 10., 16. o.
99 AL. Uo. 29. o.

Megalakult a Miskolci Területi Csoport

Az „összehúzódásban" töltött időszak után a 2000. évben nagy sikert hozott a Széchenyi Akadémiának Petrovics Emil szerzői estje, Durkó Zsolt és Farkas Ferenc emlékkoncertje, Sáry László székfoglaló hangversenye, Asszonyi Tamás szoboravató székfoglalója Szentendrén, Vigh Tamás kiállítása, a Báthory Júlia emlékház megnyitása Dömsödön, Kovács Tamás posztumusz kamarakiállítása az Akadémián stb.

Ebben az évben alakult meg a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia máig egyetlen regionális csoportja, társult, önálló szervezete, a Miskolci Területi Csoport. Talán nem véletlen, hogy éppen ebben a városban.

Miskolcon rendezték meg annak idején, 1955-től az első vidéki országos képzőművészeti kiállításokat, majd 1961-től a később nemzetközi elismertségre szert tett Miskolci Grafikai Biennálékat, amelyek életre hívásában jelentős szerepe volt a helyi művészek vezető személyiségének, Feledy Gyulának. A siker később jelentős részben volt köszönhető Dobrik Istvánnak, a Miskolci Galéria vezetőjének, a biennálék szervezőjének. (Itt kapta az első nagy elismerést többek között egyik tagunk, Pásztor Gábor is.)[100]

A területi csoport létrejöttéről Kozák Imre professzor, a Miskolci Akadémiai Bizottság elnöke értesítette Lator Lászlót. A hat alapító tag: Feledy Gyula grafikusművész, Bodonyi Csaba építész, Dobrik István művészettörténész, Kabdebó Lóránt irodalomtörténész, Petneki Áron művelődéstörténész, Selmeczi György zeneszerző. A csoport létszáma azóta szépen gyarapodott, számos nívós, minden érdeklődő számára nyitott programot rendezett.

Felvételi rendje érthető módon eltér a Széchenyi Akadémiáétól – amely csak alkotóművészeket fog össze –, hiszen a csoport számára az a legfontosabb, hogy egyesítse mindazokat, akiknek a régió kulturális életében jelentős szerepük van. A Széchenyi Akadémia tagságára azonban a csoport alkotóművész tagjai éppúgy jelölhetők, mint bárki más – a Széchenyi Akadémia két tagjának írásos, szakmai indoklással ellátott javaslata alapján.

A csoport elnöke Bodonyi Csaba építész, tiszteletbeli elnöke Dobrik István, ügyvezető elnöke Bán András műkritikus, egyetemi oktató, a Miskolci Galéria vezetője volt.

100 Vö.: Hajdú Ildikó: A Miskolci Grafikai Biennálék fél évszázada, 1961–2011., Zempléni Múzsa, http://www.zemplenimuzsa.hu/11_2/zmuzsa2011_02_muveszet.pdf

A Széchenyi Akadémia a csoport megalakulása után hamarosan megrendezte Feledy Gyula grafikusművész és Tóth Sándor szobrászművész kiállítását az MTA székházában.

Művészi gondok

A Széchenyi Akadémia vezetői csak híresztelésekből, majd a sajtóból értesültek az MMA újabb köztestületté válási próbálkozásáról. Jancsó Miklós elnök ezért 2000. június 26-i levelében Glatz Ferenchez, az MTA elnökéhez fordult:

„Hírek terjednek arról, hogy a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiáról – távollétünkben – akadémiai szintű tárgyalások folynak. Ha így lenne, légy szíves, tájékoztass. És ha valamit a Széchenyi Akadémiáról határozni akartok, arról közösen kell döntenünk, ugye tudod, hiszen az MTA és a [Széchenyi Irodalmi és] Művészeti Akadémia kapcsolattartásának módjáról az MTA Szervezeti és Működési Szabályzata külön rendelkezik."[101]

Glatz Ferenc június 30-án válaszolt: „Fogalmam sincs, milyen «akadémiai szintű tárgyalások» folynak a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiáról. Ez csak valamiféle alsószintű pletyka lehet."[102]

Az év végén felgyorsultak az események. Várhegyi Attila kulturális államtitkár egy hetilapnak[103] adott interjúban, terveikről szólva úgy nyilatkozott: „[az MMA] a Magyar Tudományos Akadémia mintájára, költségvetési intézményként működne. […] A továbbiakban tagjai az akadémikusokat megillető tiszteletdíjban részesülnének, és maguk határoznák meg, hogy milyen feltételek alapján lehetne valaki a tagja ennek a testületnek." Az újságíró pedig kijelentette: „Konrádék és Jancsóék, ha nem is ellenakadémiaként, de egy létező kulturális törésvonal mentén alapították meg a maguk Széchenyi Akadémiáját – mármint szemben a Magyar Művészeti Akadémiával."[104]

Kosáry Domokos mint a Széchenyi Akadémia megalapításának hiteles résztvevője és tanúja, erre az írásra reagálva megírta Várhegyinek, hogy ez az állítás „három

101 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 73. doboz
102 AL. Uo.
103 *Demokrata*, 2000. 46. szám. Nem ülök Székely Mihály kanapéján. Seszták Ágnes interjúja Várhegyi Attilával. 42–43. o.
104 AL. Uo.Kosáry Domokos levele Várhegyi Attilának, 2000. december 5. 73. doboz.

olyan alapvető valótlanságot tartalmaz, amely miatt helyes következtetések levonására teljesen alkalmatlan", majd felidézte, mi történt valójában.

1. „A Széchenyi Akadémiát a Magyar Tudományos Akadémia hozta létre, rehabilitációs folyamatának során. „A kezdeményezés személy szerint tőlem, mint az MTA 1990-ben, a rendszerváltást követően elsőnek megválasztott elnökétől származott."

2. „A másik valótlanság az idézett állításban az, hogy a Széchenyi Akadémia időrendben csak az MMA létrejöttét követően, annak ellenében jött létre. A dolog éppen fordítva történt. […]. A [társadalmi] egyesület létrejöttéről közzétett nyilatkozat aláírói közt eredetileg jó néhány Széchenyi Akadémia tag is szerepelt, mert – amint Bartha László festőművész, régi barátom, utólag közölte velem –, a kapott felhívás úgy volt értelmezhető, mintha ezúttal is az MTA kezdeményezéséről volna szó."

3. „Itt érünk a cikk harmadik valótlanságához. Ahhoz az inszinuációhoz, hogy a Széchenyi Akadémia volt az, amely «kulturális törésvonal», vagyis magyarul valami pártpolitikai irányzat képviseletében alakult meg. A valóságban az MTA vezetésem alatt a szükséges reformokat minden pártpolitikai tendenciától függetlenül, a szakmai minőség követelményeit szem előtt tartva kezdte a szükséges reformokat végrehajtani, úgy, hogy nemzeti művelődésünk és európai jövőnk ügyét megfelelően szolgálni tudja. Nem a Széchenyi Akadémia, hanem az MMA létrejöttében vittek akkor szerepet politikai személyiségek, és próbálták irányítani a művészeket."

Az MTA elnöke végül a következő sorokkal zárta levelét:

„Az MMA utóbb, politikai tényezők útján próbálta azt elérni, hogy az MTA testületileg vegye át a maga keretébe. Amire a válasz természetesen csak az lehetett, hogy az MTA és a Széchenyi Akadémia egyéneket vesz fel, teljesítményük alapján, nem pedig egyesületeket, még ha akadémiának nevezik is el magukat. Egyébként a Széchenyi Akadémia valóban megválasztotta az MMA nem egy tagját."[105]

Az államtitkár így válaszolt: „Nekünk […] egy ilyen helyzetben már nincs értelme oldalakról beszélni, sem alkotói stílus, sem származás, sem faji vagy vallási hovatartozás alapján. Csak produktumról van szó, alkotásról, amelyet nem a jövőmenő kultúrpolitikusok, hanem a közönség ítél meg még akkor is, ha a manipuláció (nevezzük most ennek) számtalan formában próbálja meg befolyásolni azt."[106]

Várhegyi ezek után elmagyarázta az MTA volt elnökének: „Egy akadémiát nem lehet komolytalanul, felindulásból alapítani. Az alapítás értékét amúgy sem az alapítók, hanem a tagok, az évtizedes működés hosszú-hosszú napjai adják […] egy

105 AL. Uo.
106 AL. Uo. Várhegyi Attila levele Kosáry Domokosnak, 2001. január 4., 73. doboz.

ilyen döntés éppen azt segíthetné, ami a Te szándékod is volt a SZIM [*sic!*] létrehozásával. (Igaz, más formában, s valódi anyagi fedezet nélkül.) A hosszú távú egység megteremtését, a törésvonal kiradírozását. […] Ha komolyan vesszük a művészek integritását, akkor éppen nem szabad a politikának meghatároznia, hogy ki legyen az első száz akadémikus […] Írod, nem tenne jót a politikának, ha az a szándék derülne ki, hogy a művészetet, az irodalmat politikai céloknak akarják alárendelni. Hadd mondjam erre, hogy még ez is vállalható, ha a politika szándéka nem az alágyűrés, hanem a teremtés, a siker, s mindannak biztosítása, amelyekről már írtam e levélben." No comment.

A *Magyar Nemzet* idézte Várhegyi Attilát, aki szerint „a köztestületté nyilvánításhoz a kormányban megvan a politikai akarat", de fontos, hogy a „köztestület ne a konfrontáció, hanem a közeledés jegyében jöjjön létre".[107]

A *Magyar Hírlap* 2001 februárjában[108] megjelent cikkében azt elemezte, vajon miért akarja 2001-ben köztestületté alakítani a kormány az MMA-t, ha korábbi, majdnem három évi regnálása alatt nem akarta? A választ így adta meg: „A politika eddig hasznot húzott az ellentétek szításából. […] Látható, hogy megkezdődött a hosszú választási kampány, mely félő, nem a jövőről, a célokról fog szólni higgadt, érvelő eleganciával, hanem a sérelmekről, melyeknek az indulat a vivőanyaga."

Makovecz Imre egy akkortájt megjelent nyilatkozatában[109] tényként jelentette ki: „A művészeti akadémia köztestület lesz. Többek között megkapja azokat az operatív feladatokat, amelyekkel ma a különböző minisztériumok foglalkoznak." Nem titkolta, hogy azt szerette volna, ha az MMA „már a megalakuláskor köztestületté válik". „Andrásfalvy Bertalannál és Mádl Ferenc-nél is próbálkoztam ezzel, sikertelenül" – mondta. Azt sem titkolta, hogy azt szeretné, ha minél több kettős tag lenne a két akadémián – ezt azonban nem sikerült elérnie.

Az MMA köztestületté alakításának terveivel összefüggésben a Magyar Tudományos Akadémia akkori elnöke, Glatz Ferenc történész Rockenbauer Zoltán kulturális miniszternek címzett, 2001. március 22-i levelében így írt:

„Meggyőződésem, hogy az új akadémiát csak akkor szabad létrehozni, ha az valóban a művészbékét és nem egyszerűen a művészeknek való pénzosztást szolgálja (bár, persze ez utóbbi sem lényegtelen szempont). A kívánatos művészbéke viszont csak akkor segíthető elő, ha a kormányzat egyenrangú félként tárgyal a most létező két művészeti akadémia vezetőségével, tehát mind a Magyar Művészeti Akadémia, mind a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia vezetőségével. Ezt nemcsak

107 Metz Katalin: Évszázados felelősséggel. Köztestületté válik a Magyar Művészeti Akadémia? *Magyar Nemzet*, 2001. február 26.

108 Szále László: Művészi gond, *Magyar Hírlap*, 2001, február 27.

109 A világnézeti semlegesség a legsötétebb gondolat, *Demokrata* 2001/13.

akadémiai elnöki kötelességem szerint ismétlem, mert a Magyar Tudományos Akadémiának a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia partner- és társintézménye, hanem úgy is, mint a magyar kulturális, művészeti élet egészségéért aggódó és annak érdekében tenni akaró, művészetpártoló értelmiségi ember."[110]

A kormány továbbra sem tárgyalt a Széchenyi Akadémiával. A Magyar Művészeti Akadémia azonban akkor még nem alakult át köztestületté.

Csöndes hétköznapok

A következő években „takaréklángon" működött a Széchenyi Akadémia. Vezetői többször kényszerültek rá, hogy előleget vegyenek fel következő évi, saját költségvetésük terhére. Látványos programokat ilyen körülmények között aligha lehetett rendezni. De, mint már többször hangsúlyoztuk, nem is ez a Széchenyi Akadémia célja. Tagjai, a művészeti élet kiváló személyiségei dolgoztak és publikáltak, kiállítottak, könyveket adtak ki, koncerteken léptek fel, és egyre jobban megismerte őket a világ. A Széchenyi Akadémián belül pedig továbbra is megtartották székfoglalójukat, és olykor – a közgyűléseken mindig – találkoztak szélesebb körben is. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy közülük sokan nemcsak alkotóművészek, hanem egyetemi oktatók is. Tanítanak számos nagy egyetemen, vendégprofesszorként előadásokat tartanak, zenei, képzőművészeti kurzusokat, nyári akadémiákat vezetnek itthon és külföldön.

Eötvös Péter Thész Gabriellával, a Rádió Gyermekkórusának vezetőjével

110 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai, 43. doboz.

Ezekben az években kiemelkedő esemény volt a Párizsban élt Lucien Hervé (Elkán László) székfoglaló életmű-kiállítása Székesfehérváron, Eötvös Péter hangversenye az őszi fesztivál keretében. Mindkettő rendkívül széles közönséget vonzott éppúgy, mint Hencze Tamás festőművész székfoglaló kiállítása (Kogart Ház), melyet Vizi E. Szilveszter, az MTA elnöke nyitott meg 2004. november 2-án.

Hencze Tamásnak Bak Imre adta át az oklevelet

A VI. közgyűlést, ahol hosszabb idő után ismét lehetőség nyílt tagfelvételre, 2004. május 27-én tartotta meg a Széchenyi Akadémia. Különösen fontos volt ez a találkozó, mert ekkor döntöttek úgy, hogy az összes levelező tagot rendes taggá nyilvánítják. Ettől kezdve a Széchenyi Akadémiának csak rendes (magyar állampolgárok) és tiszteleti (külhoni állampolgárok) tagjai vannak. 2004-ben tíz új rendes és egy tiszteleti taggal bővült a létszám. Ekkor lett rendes tag Ferencz Győző, Parti Nagy Lajos, Rakovszky Zsuzsa, Várady Szabolcs, Závada Pál író, Hencze Tamás, Kass János, Nádler István festőművész, Mészáros Márta filmrendező és Sárosi Bálint népzenekutató. Konok Tamás festőművész tiszteleti tagsága félreértésen alapult. Sokan azt hitték róla, hogy francia állampolgár, ezért nem választható rendes taggá, holott kettős állampolgár volt és ma is az, magyar és francia.

Lossonczy Tamásnak a Műcsarnokban megrendezett nagy tárlata, amelyet Kosáry Domokos nyitott meg, 2005-ben volt emlékezetes esemény. A következő évben Jorge Semprún, a budapesti könyvfesztivál díszvendége látogatott el

meghívásunkra a Széchenyi Akadémiára kötetlen beszélgetésre. Abban az időben kezdtük meg az előkészítését annak a kiállításnak is, amelyet az MTA Művészeti Gyűjteményével közösen szerveztünk a Tudós Társaság egyik első művésztagja, Ferenczy István szobrászművész emlékére. Ez ügyben jártunk a rimaszombati (Rimavská Sobota, SK) múzeumban, ottani munkáit felderítendő.

A 2007. március 26-i közgyűlésen ismét lehetett bővíteni a létszámot. Rendes taggá választották Bodor Ádám, Nádasdy Ádám, Spiró György írót; Imre Flóra, Székely Magda, Takács Zsuzsa, Tóth Krisztina költőt; Dobszay László zenetörténészt, Birkás Ákos, Gáyor Tibor, Körösényi Tamás, Lovas Ilona, Megyik János, Mengyán András, Záborszky Gábor képzőművészt, Lengyel György rendezőt és Tihanyi László zeneszerzőt. Ekkor minősítették rendes taggá Konok Tamást. Tiszteleti tag lett Jože Hradil műfordító a magyar irodalom magas színvonalú szlovéniai tolmácsolásáért, illetve terjesztéséért és Lakner László Berlinben élő festő-, grafikus-, szobrászművész.

A Széchenyi Akadémia tizenöt éves évfordulóját egy kicsit elcsúsztatva, 2007. október 4-én ünnepeltük, Szabó Magda 90. születésnapjára időzítve. Az MTA Dísztermében megtartott nyilvános ülésre szerte az országból jöttek vendégek, akik mind köszönteni akarták kedves írójukat.

A képzőművészet-kedvelő társadalom színe-java megjelent ebben az évben Haraszty István kiállításán (Kogart Ház). A művész nemcsak saját munkáiból mutatott be válogatást a közönségnek, hanem azt a több száz darabból álló gyűjteményt is, amely részben ajándékokból, részben művésztársait támogató vásárlásaiból állt össze.

Súlyos veszteségeink tovább nőttek ezekben az években, sorra hagyott itt minket Domokos Mátyás, Kosáry Domokos, Lengyel Balázs, Szabó Magda, Szőllősy András.

2007-ben hunyt el Néray Katalin művészettörténész is, aki a Széchenyi Akadémia számos tagjának rendezett reprezentatív kiállításokat mint a Műcsarnok, majd a budapesti Ludwig Múzeum vezetője. Biztos ítélőképességével, kiterjedt nemzetközi kapcsolataival a mai képzőművészeti színtér megkerülhetetlen egyénisége volt. Ő is nagyon hiányzik.

Fotó Rosta József

Néray Katalin

Tisztújítás – Dobszay László elnöksége

Tartalmas székfoglaló előadások (Jože Hradil, Imre Flóra, Megyik János, Nádasdy Ádám, Takács Zsuzsa, Tihanyi László) követték egymást. A Petőfi Irodalmi Múzeummal és más irodalmi szervezetekkel közösen Juhász Ferencet, majd a következő évben Görgey Gábort ünnepeltük 80. születésnapján.

A X. – tisztújító – közgyűlést 2008. december 15-re hívta össze a Széchenyi Akadémia. Jancsó Miklós és Lator László ezúttal hajthatatlan volt. Magas korukra való tekintettel mindketten végleg lemondtak tisztségükről. Ezen a közgyűlésen megjelent Pálinkás József, az MTA elnöke, és Marosi Ernő, az MTA rendes tagja, MTA delegátus. Lator László beszámolt az elmúlt években végzett munkáról, majd a közgyűlés szavazott. Elnöknek Dobszay László zenetudóst, ügyvezető elnöknek Ferencz Győző költőt választották meg nagy többséggel.

Pálinkás József, az MTA elnöke, Lator László és Petrovics Emil

A szavazás percei

Eredményre várva. Marosi Ernő, Dobszay László és Sárosi Bálint

Az új tisztségviselők 2009. március 4-én mutatkoztak be Pálinkás Józsefnél, az MTA elnökénél. Kérték, hogy a szerkesztők vegyék be az MTA készülő új alapszabályába azt a néhány mondatot, amely a Széchenyi Akadémia támogatására vonatkozik, és kezdettől benne volt az előző alapszabályban is. Felvetődött, hogy szükség van-e a gazdasági „önállóságra", azaz saját gazdasági vezetőre. Egyetértés volt abban, hogy nincs szükség rá. Csáki Bertalan kollégánknak megköszöntük a munkáját, és 2010. március 1-jétől megváltunk tőle. Dobszay László javasolta, hogy az MTA vállalja át a Széchenyi Akadémia titkárságán dolgozó két munkatárs bérét, így a költségvetésben megállapított összeg teljes egészében szakmai munkára lenne fordítható, és enyhülne a krónikus pénzhiány. Erre azonban nem nyílt lehetőség. A két új vezető tájékoztatta Pálinkás Józsefet arról, hogy könyv készül a 2007-ben elhunyt Kosáry Domokos tiszteletére, és felkérték, vállalja el az előszó megírását. Pálinkás József vállalta, és a Széchenyi Akadémia vezetőivel egyetértésben kijelölte az MTA, valamint a Széchenyi Akadémia között kapcsolatot tartó két akadémikust: Marosi Ernőt és Somfai Lászlót. A Széchenyi Akadémia Ferencz Győzőt és Jeney Zoltánt jelölte, az MTA elnöke a javaslatot elfogadta.

A két új elnök: Dobszay László és Ferencz Győző

Dobszay László az elnöki teendőknek is ugyanolyan intenzitással látott neki, mint minden másnak, amit elvállalt. Szervezeti és tartalmi, érdemi változtatásokat tervezett és valósított meg. Előkészítette az új osztályelnökök megválasztását, az MTA-éhoz igazított alapszabály-módosítást, és az MTA 2009. évi májusi közgyűlésének idejére egész napos ülésszakot szervezett, megmozgatva külső művészkapcsolatait is.

A 2009. május 6-i XI., rendkívüli közgyűlés egyesítette a képző- (ipar)művészeti osztályt, így helyreállt az az állapot, amely kezdetben volt, majd megválasztotta osztályelnökeit: Takács Zsuzsát az irodalmi (csak az év végéig vállalta), Maurer Dórát

a képzőművészeti, Mészáros Mártát a mozgókép- és színházművészeti, Tihanyi Lászlót a zenei alkotóművészeti osztály élére. A következő évtől Imre Flóra lépett Takács Zsuzsa helyére. Dobszay László örömmel fogadta azt az ötletet, amelyet valójában ő generált, hogy évente egyszer szervezzünk Széchenyi István emlékestet (lásd: külön fejezetben). 2013-ban tartottuk meg a negyediket, Lovász László matematikus professzor, az MTA rendes tagja volt az előadónk.

A 2009. decemberi rendkívüli közgyűlésen, amelyet Rakovszky Zsuzsa székfoglaló előadásával kötöttünk össze, ismét lehetett új tagokat választani.

Rendes tagnak Krasznahorkai László írót, Mesterházi Mónika költőt, Haász István grafikus- és festőművészt, Erőd Iván zeneszerzőt, Kocsis Zoltán zeneszerző–karmester–zongoraművészt, Grunwalsky Ferenc filmrendező–operatőr–forgatókönyvírót választotta meg a tagság. A tiszteleti tagok sorába fogadták Molnár Vera Franciaországban élő festőművészt és Szathmáry Zsigmond Németországban élő zeneszerzőt.

Bodor Ádám, Krasznahorkai László és Spiró György a közgyűlés szünetében

Dobszay László ekkor javasolta, hogy a Széchenyi Akadémia alapítson építőművészeti osztályt, és tegye ezzel teljessé a képviselt művészetek körét. A javaslatot a közgyűlés megszavazta, a tagok arról döntöttek, hogy kellő szakmai előkészítés után, egy éven belül létrehozzák az új osztályt.

Az év végén mutattuk be a Magyar Tudományos Akadémia Nagytermében *Hommage à Kosáry Domokos* című kötetünket (lásd: *Könyvbemutatók*). Az Akadémia 2007-ben elhunyt elnökének, örökös védnökünknek emléket állító könyvet Pálinkás József, az MTA elnöke, Dobszay László és Lator László méltatta. Dobszay László a néhai elnök alakját felidézve, kemény szavakkal hívta fel a figyelmet arra, milyen méltatlan támadásoknak volt kitéve a tudós történész még akadémikussá választásakor is.

Dobszay Lászlót 2010-ben, 75. születésnapján, a Régi Zeneakadémián köszöntöttük tanártársai, családja, barátai, növendékei körében. Két óra közti szünetben szaladt ki. Végighallgatta a rövid beszédet, megnézte a szép nagy tortát, amit egyik tanítványa sütött, majd visszaparancsolta az egész társaságot az órára. Élete szinte utolsó percéig dolgozott. Sokan kérték, hogy mérsékelje a sokféle teendőt, de ő hallani sem akart róla. Megjelent örökségvédelmi konferenciánk megnyitóján is, pedig akkor már nagyon beteg volt. Nem engedte, hogy dr. Réthelyi Miklós minisztert vezessük oda hozzá, ő ment az üdvözlésére. „Így illik" – mondta, és elindult fölemelt fejjel.

Megalakul az építőművészeti osztály

A vezetőség sokat gondolkodott azon, hogyan lehet korrektül, kellő szakmai megalapozottsággal létrehozni az új osztályt. Végül úgy döntött, hogy mivel a Széchenyi Akadémián belül nincs meg a szükséges építészeti kompetencia, házon kívülről kér fel hetven éven felüli, a szakmában általánosan elismert építészekből – Borvendég Béla, Meggyesi Tamás, Tokár György és Varga Levente – álló jelölőbizottságot. Azért hetven éven felülieket, mert így fel sem merülhet a gyanú, hogy a társaság netán saját kebeléből választ alapító tagokat. (Hetven éven felülieket – az alapítás időszaka volt az egyetlen kivétel – az alapszabály szerint csak kivételes esetben vehet fel az akadémia.) A terv az volt, és meg is valósult, hogy ez a bizottság határozza meg, kik legyenek az építőművészeti osztály alapító tagjai, a továbbiakban pedig – ahogy annak idején, a Széchenyi Akadémia megalapításakor – maguk a tagok jelölik, szigorúan csak szakmai indokok alapján, a felvételre javasolt építészeket, a közgyűlés pedig titkos szavazással határoz személyükről.

A felkért jelölőbizottság tagjai többször összeültek, és előterjesztették javaslatukat a Széchenyi Akadémia 2010. június 24-re összehívott rendkívüli közgyűlésén. Meggyesi Tamás professzor, a Műegyetem urbanisztikai tanszékének korábbi vezetője, a Magyar Tudományos Akadémia Településtudományi állandó bizottságának

elnöke itt elmondta: örülnek a lehetőségnek, mert úgy gondolják, hogy a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémián lehetnek igazán otthon az építészek. Az építészet nemcsak műszaki paraméterek összessége, hanem művészet is – ha az építész nem csak a megrendelő óhajait kívánja kiszolgálni. Az MTA VI. osztályában, ahol évtizedekig egyetlen építész kapott helyet: Finta József [ma szavazati joggal ketten vannak Cságoly Ferenc rendes taggal], művészeti szempontok ritkán kerülnek napirendre, nem ez az osztály feladata.

A közgyűlésen Péter Vladimír ötvös- és szobrászművész szólalt fel, ő úgy látta, hogy maguk a tagok is jelölhettek volna, hiszen tudják, kik a jó építészek. A vezetőség azonban meg volt győződve arról, helyesebb, ha nem a tagok szűkebb ismeretségi köréből kerülnek ki az új osztály alapító tagjai. A közgyűlés nagy többséggel megszavazta az alapszabály módosítását, és az új építőművészeti szakosztály létesítésekor elfogadta „tagajánlónak a kívülről felkért, hetven éven felüli építészekből álló jelölőbizottság kompetenciáját, és az ő jelölésüket" terjesztette a közgyűlés elé.

A rendkívüli közgyűlés ezek után felvett öt rendes tagot: Puhl Antal (1950) Ybl-díjas építészt, DLA, egyetemi tanárt, a Debreceni Egyetem tanszékvezetőjét; Skardelli György (1955) Ybl-díjas, kétszeres Pro Architectura díjas, Prima Primissima díjas építészt; Turányi Gábor (1948) Ybl- és Pro Architectura díjas, Budapest építészeti nívódíjas építészt, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem professzorát; Zsigmond László (1959) Ybl-díjas építészt, Mátészalka főépítészét; Winkler Barnabás (1946) Kós Károly-, Ybl-díjas, Budapest építészeti nívódíjas, Simon Wiesenthal-díjas építészt, a jelentős magyar építészek életművét bemutató, kortárs képzőművészeti–építészeti kiállításokat rendező budapesti HAP Galéria megalapítóját és működtetőjét. Megalakult a Széchenyi Akadémia 5., építőművészeti osztálya. 2013 tavaszán, az akkori rendes közgyűlésen már az alapító tagok jelöltek új tagokat osztályukba.

Az év második felében széles közönséget vonzott senior tagjaink – Bertók László, Makk Károly, Petrovics Emil, Sári József, Sárosi Bálint és Soproni József – tiszteletére rendezett estünk az MTA Dísztermében. Közreműködött: Perényi Eszter (hegedű), Rozmán Lajos (klarinét), Miksch Adrienn (ének), zongorán kísérte Virág Emese. Emlékezetes marad Erőd Iván zeneszerző, Krasznahorkai László és Mesterházi Mónika író székfoglalója. Erőd Iván koncertjén fellépett Erőd Adrian operaénekes, az Accord Vonósnégyes, az Intermoduláció Kamaraegyüttes Tihanyi László vezényletével. A Krasznahorkai-esten Szörényi László laudációja után előadást hallhatott a közönség arról, hogyan ihlették meg Krasznahorkait Max Neumann festményei. Ünnep volt számunkra az a koncert is, amelyet Farkas Ferenc halálának 10. évfordulója alkalmából rendeztünk meg Farkas Andrással,

a zeneszerző fiával és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemmel közösen, az NKA támogatásával, az MTA Dísztermében. A Liszt Ferenc Kamarazenekar – hangversenymester Rolla János volt –, Perényi Miklós (gordonka), Felletár Melinda (hárfa) első szóra vállalta, hogy játszik a hangversenyen.

Ez év őszén mutattuk be az Akadémiai Kiadóval közösen megjelentetett *Széchenyi emlékezete* című kötetünket (lásd: *Könyvbemutatók*), amelyet az MTA elnökének támogatásával tudtunk kiadni.

Különleges esemény volt az a kiállítás, amely Pauer Gyula képzőművész 70. születésnapja és a Pszeudo program 40. évfordulója alkalmából nyílt meg az Akadémia székházában, az MTA Művészeti Gyűjteményében, a Széchenyi Akadémia támogatásával (lásd: *Programok*).

Örökségvédelem

A 2011. évet az örökségvédelemről szóló nemzetközi konferenciánkkal nyitottuk márciusban, hosszú előkészítés után (lásd: *Programok*). Külső forrásból tudtuk meg, hogy a kormány a Magyar Tudományos Akadémiáéval egyenlő köztestületi rangra akarja emelni, és az alaptörvénybe iktatja az addig társadalmi egyesületként működött, tagjait meghívással gyarapító Magyar Művészeti Akadémiát. A kormány ezúttal sem tárgyalt vezetőinkkel, ahogy 2000-ben sem, amikor ugyanez a téma volt napirenden.

Dobszay László elnök és Ferencz Győző ügyvezető elnök levélben fordult Pálinkás Józsefhez, az Akadémia elnökéhez, majd személyes találkozót is kért, hogy tisztázzák, miről van szó. Amikor azt látták, hogy a kormány szándékának megváltoztatására nincs valódi lehetőség, tiltakozásul mindketten lemondtak tisztségükről. Nem azt sérelmezték, hogy a Széchenyi Akadémia előreláthatóan nem kerül bele az alaptörvénybe, hanem azt, hogy az alaptörvény nem *általában* szól arról – ahogy az 1989-es Alkotmány –, hogy biztosítja a tudomány és a művészi alkotómunka szabadságát, hanem egyes intézményeket nevez meg.

A munka folyamatosságát biztosítandó Ferencz Győző közölte, hogy a következő tisztújításig ellátja ügyvezető elnöki feladatait. Levelet írt ugyanakkor Halász János parlamenti államtitkárnak, L. Simon Lászlónak, az Országgyűlés kulturális bizottsága elnökének, Szájer Józsefnek, az alaptörvényt szövegező bizottság elnökének, valamint Gulyás Gergelynek a bizottság tagjának, és tájékoztatást kért a fejleményekről. Érdemi válasz azonban nem érkezett.

Szájer József március 22-i keltezésű, Ferencz Győzőnek szóló alábbi levelét április 14-én kapta meg a Széchenyi Akadémia.

„Köszönöm, hogy megtisztelt bizalmával, és a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia nevében eljuttatta hozzám levelét. Köszönöm észrevételeiket. Az új Alaptörvény elfogadásának folyamata során a SZIMA javaslatát a Nemzeti Konzultációs Testület hasznosítja. Célunk, hogy az alkotmányozási folyamat végén egy olyan Alaptörvény szülessen, amely élvezi a legszélesebb támogatottságot az állampolgárok és a magyar társadalom számára kiemelt fontosságú szervezetek körében."

A Nemzeti Konzultációs Testület azonban nem hasznosította a Széchenyi Akadémia javaslatát.

Az akadémia tagjai közül többen a normális menetrendnek megfelelően megtartották székfoglalójukat (Grunwalsky Ferenc, Kocsis Zoltán, Puhl Antal, Tóth Krisztina, Winkler Barnabás). Sajtó alá rendeztük a márciusi nemzetközi konferencia anyagát, amely az örökségvédelem utóbbi időben végrehajtott átszervezését ismerve ma már dokumentumértékű. Megrendeztük II. Széchenyi István emlékestünket, Nádas Péter volt az előadó (lásd külön fejezetben). Ebben az évben is megünnepeltük senior tagjainkat: Bodor Ádámot, Erőd Ivánt és Kurtág Györgyöt, Hager Rittát, Polgár Rózsát és Solti Gizellát, Mészáros Mártát és Jancsó Miklóst, Klimó Károlyt, Molnár Sándort és Lengyel Györgyöt. Konferenciát rendeztünk a Petőfi Irodalmi Múzeummal közösen Nemes Nagy Ágnes halálának 20., az *Újhold* megjelenésének 65. és az *Újhold-Évkönyv*ek megjelenésének 25. évfordulója tiszteletére.

A nyár folyamán ismét fájdalmas veszteséggel szembesültünk. 2011. augusztus 26-án, méltósággal és nagy önfegyelemmel viselt hosszú betegség után elhunyt Dobszay László elnökünk. Októberben rendeztünk emlékhangversenyt tiszteletére.

A 2011. szeptember 27-i, tisztújító közgyűlés hallgatósága

A Széchenyi Akadémia újabb tisztújító közgyűlését 2011. szeptember 27-re tűzte ki. A tagok egybehangzó akaratnyilvánítással, nagy többséggel Makk Károly Kossuth-díjas filmrendezőt választották meg elnöknek, és nagy többséggel választották újra Ferencz Győzőt ügyvezető elnöknek.

Makk Károly és Ferencz Győző az eredményhirdetés után

Juhász Ferenc gratulál Ferencz Győzőnek

2012-ben bemutattuk az örökségvédelmi konferencia anyagát tartalmazó kötetünket (lásd: *Könyvbemutatók*), megtartotta székfoglalóját Skardelli György és Turányi Gábor építész, jótékonysági koncertet rendeztünk Gyöngyössy Zoltán fuvolaművész gyermekei javára, a művész tiszteletére. A művész-szolidaritás szép példája volt ez az est.

Megrendeztük a III. Széchenyi estet (lásd külön fejezetben), ezúttal Kornai János közgazdász professzor volt az előadónk. Olyan nagy volt az érdeklődés, hogy a zsúfolásig megtelt Díszterem mellett meg kellett nyitnunk a II. emeleti Nagytermet is.

Mindennapi filmművészetünk címmel terveztünk filmvetítés-sorozatot az Akadémián. Az anyagot Makk Károly válogatta össze filmtörténészekkel együttműködve, oly módon, hogy az egyes filmek tudatosan megállapított sorrendje izgalmas képet adott volna a mozgókép hazai állapotáról és a közegről, amelyben ezek az alkotások megszülettek. Nem valósíthattuk meg. Hogy miért nem, azt ma sem értjük igazán.

Kultúrpolitikai játszmák

2013 elején Szabó Máté, az alapvető jogok biztosa a Magyar Művészeti Akadémiáról szóló törvény bizonyos rendelkezéseinek megsemmisítését kérte az Alkotmánybíróságtól (Ab). Az ombudsman szerint ellentétes a művészeti szabadsággal az, hogy az MMA alapító tagjai csak egyetlen civil szervezetből kerülhettek ki. Az Ab megvizsgálta a beadványt, és 18/2014. számú határozatában kimondta, hogy az „MMA-t köztestületté nyilvánító törvény nem állt teljesen összhangban a művészeti alkotás szabadságát biztosító semlegesség és pluralizmus követelményével". Kimondta azt is, hogy „az MMA szervezetének, összetételének meg kell felelnie a művészeti szabadság alkotmányos értékének", az ugyanis alapvető, védendő jog. Összegzésében megállapította, hogy „az MMA közhatalmi jogköröket nem gyakorol ugyan, de a kulturális támogatások szétosztásával, kulturális intézmények tulajdonlásával kapcsolatban olyan státust kapott, és olyan döntéseket hoz, amelyek ténylegesen érintik a művészeti alkotás szabadságát". Mindez azonban semmiféle változtatási kötelezettséget nem jelentett, mert az Alkotmánybíróság azt is kimondta: „Az Ab alkotmányos követelményt fogalmazott meg, jogszabályt nem semmisített meg, mert a köztestület már működik, újabb jogviszonyok keletkeztek, a kifogásolt jogszabályi rendelkezés akár visszaható, akár jelen idejű megsemmisítése a jogbiztonság sérelmét idézné elő". No comment.

A Széchenyi Akadémia kitartott azon álláspontja mellett, hogy nem ad ki napi politikát érintő közös nyilatkozatokat, éppen azért, mert tagjai a legkülönbözőbb nézeteket képviselik, és az akadémia ezeket tiszteletben tartja. A kulturális életben történt változásokat illetően tökéletesen egyet értő vezetősége azonban úgy határozott: nem hallgathat többé, meg kell szólalnia a saját nevében. Gondolataikat az *Élet és Irodalom*ban tették közzé.[111]

Új tervek

Épphogy megkezdődött a 2013-as év, amikor Nagy Bálint, a FUGA Budapesti Építészeti Központ vezetője tárgyalásra hívta a Széchenyi Akadémia vezetőit, és felajánlotta: nagyszabású programsorozatot rendez *Széchenyi Akadémia Fesztivál* címmel nyártól szeptember közepéig. Képzőművészeti, építészeti és könyvkiállításokkal, aukcióval, koncertekkel, filmvetítés-sorozattal, könyvbemutatóval, színházi előadásokkal, beszélgetésekkel segít közelebb vinni a nagyközönséghez ezt az akkor már húsz éve működő akadémiát. A szervezés megkezdődött, a felkért kitűnő szakemberek, kurátorok teljes lelkesedéssel vetették bele magukat a munkába, az ügy iránti alázattal és szeretettel. Azután jött a hír: az NKA indoklás nélkül elutasította a FUGA-nak erre a fesztiválra beadott összes támogatáskérelmét. Közös megegyezéssel kénytelenek voltunk tehát lemondani az eseménysorozatot, amit sajtótájékoztatón jelentettünk be.

A Széchenyi Akadémia folytatta munkáját. A hallgatóság továbbra is magas színvonalú székfoglalókat hallgathatott: Lengyel Györgyét, a Színház- és Filmművészeti Egyetem emeritus professzoráét, Günther Uecker német képzőművész tiszteleti tagunkét. Az év végén nagy érdeklődés övezte Gellér B. István képzőművész székfoglaló kiállítását. Bemutattuk *Húsz év* című kötetünket (lásd: *Könyvbemutatók*), amit az MTA támogatásával tudtunk megjelentetni. Részt vettünk annak a tudományos emlékülésnek az előkészítésében, amelyet az MTA II. osztálya rendezett Kosáry Domokos születésének 100. évfordulója alkalmából. A Széchenyi Akadémia részéről Görgey Gábor idézte fel a történettudós, az Akadémia néhai elnöke, a Széchenyi Akadémia életre hívója alakját. Az emlékezés Gödöllőn folytatódott. Szeptemberben a Szent István Egyetemtől kaptunk meghívást ünnepi szenátusi ülésre. Itt adták át először az egyetem és a tudósról elnevezett könyvtár által alapított Kosáry Domokos-díjat – Solti László előző rektornak. Posztumusz díjjal

111 A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia vezetőségének nyilatkozata, *Élet és Irodalom*, 2013. február 15.

ismerték el Walleshausen Gyula könyvtáros – ő volt Kosáry Domokos hajdani helyettese a gödöllői könyvtárban – munkásságát.

Szeptember végén társrendezőként vettünk részt az Európa problémáiról szervezett nemzetközi tanácskozáson, amelynek az MTA és a FUGA adott otthont (lásd: *Programok*). Októberben, a hosszú rekonstrukció után megnyíló Zeneakadémia Nagytermében a hetvenéves Jeney Zoltánt ünnepelte a zeneszerető közönség. Novemberben, az MTA Kupolatermében mutattuk be Kosáry Domokos: *A chilloni fogoly. A történelem veszedelmeiről* című kötetét, amelyet a Széchenyi Akadémia adott ki újra örökös védnöke születésének 100. évében (lásd: *Könyvbemutatók*).
Az immár hagyományos, senior tagjainkat köszöntő *Hang–Kép–Szó* című ünnepi esttel (lásd: *Programok*) búcsúzott a Széchenyi Akadémiától Ferch Magda ügyvezető titkár és munkatársa, Nagy Ferencné. A stafétabotot a művészeti életben is jártas (jó ideig egy képzőművészeti galéria társvezetőjeként is dolgozott) dr. Mengyán Csaba jogász, matematikus vette át, Sitkei Nórával az oldalán, aki azonban csak rövid ideig maradt a titkárságon.

Őrségváltás

A 2014-es év legelején Mengyán Csaba együttműködési lehetőségekről tárgyalt a Magyar Képzőművészeti Egyetem és a Katona József Színház vezetőivel. Ennek egyik eredménye volt az, hogy a Széchenyi Akadémiát meghívták a Katona február 3-i kultúrpolitikai vitaestjére, amelyet a két művészeti akadémiáról tartottak. A Széchenyi Akadémiát Makk Károly elnök és Ferencz Győző ügyvezető elnök képviselte, az MMA-t Jankovics Marcell és Skardelli György, a Széchenyi Akadémia építészeti szekciójának alapító tagja, aki 2013 óta MMA-tag is. A két akadémia közötti különbségek lényegét Ferencz Győző fogalmazta meg, mint korábban más interjúkban is. A Széchenyi Akadémiát a Magyar Tudományos Akadémia, azaz egy szakmai szervezet hozta létre, az MMA pedig, amely eredetileg civil szervezet (egy magát akadémiának elnevező egyesület) volt, a kormányzópártnak, azaz a politikának köszönheti létét. A Széchenyi Akadémia az MTA társintézménye, olyan testület, amely a magyar művészeti élet sokszínűségét hivatott megjeleníteni és őrizni. Soha nem akart „irányt mutatni" senkinek. Tagjai kiválasztásának egyetlen kritériuma a szakmai kiválóság.

A Széchenyi Akadémia 2014. szeptember 18-án, egy évvel az irodalmi Nobeldíjas Seamus Heaney ír költő halála után megrendezte első Seamus Heaney estjét.

Ekkor mondta el Medbh McGuckian ír költőnő az első Heaney emlékbeszédet az Akadémia Dísztermében. Ezt a beszédet később két másik követte, mindig az Ír Köztársaság Nagykövetségének közreműködésével (lásd: *Programok*). Az első emlékbeszéd szövegét Ferencz Győző fordításában az angol mellett magyar nyelven is kiadta a Széchenyi Akadémia.

A testület a 2014. szeptember 29-i XV. közgyűlésen alapos megfontolás után döntött úgy, hogy kitartva az első elnök, Mészöly Miklós „Nem engedünk a negyvennyolcból" jelszavának szellemisége mellett, 48-ról 60-ra emeli a tagság létszámát. Ez azt jelenti, hogy azóta a Széchenyi Akadémiának egy időben egyszerre maximum 60 hetven évnél fiatalabb tagja lehet. Hetven éven felülieket pedig csak kivételesen vehet fel. A tagokra ettől kezdve még nagyobb felelősség hárul. Még jobban kell figyelniük arra, amit Esterházy Péter úgy fogalmazott meg: „bizonyos szint fölött ne süllyedjünk bizonyos szint alá". Ugyanezen a közgyűlésen, amelynek napirendjén tisztújítás is szerepelt, a tagok megerősítették tisztségükben a két vezetőt: Makk Károly továbbra is elnök, Ferencz Győző pedig ügyvezető elnök.

Az akadémia hagyományos programjai megmaradtak, de ezeket egyre nehezebb megszervezni, annyira beszűkültek a támogatási lehetőségek. A vezetők azonban élve a tagoknak a hazai és nemzetközi kulturális életben betöltött szerepével, elismertségével, továbbra is keresték és keresik az együttműködési lehetőséget olyan kulturális intézményekkel, amelyek erre nyitottnak bizonyultak. Így nyílt lehetőség ezekben az években is arra, hogy kiállításokat, koncerteket, vitaesteket kivigyenek „házon kívülre".

Szimpóziumot rendeztek a művészetek létfontosságú szerepéről több tudományos szervezettel együttműködve, urbanisztikai konferenciát a Liget-negyed apropóján a Magyar Urbanisztikai Társasággal, irodalmi és zenei estet *A fény éve* címmel. Az MTA 187. közgyűlésén Jeney Zoltán zeneszerző *A líra logika, de nem tudomány* címmel tartott előadást. 2015-ben és 2016-ban az Akadémia Dísztermében elhangzott a második és harmadik Seamus Heaney emlékbeszéd, Paul Muldoon és William J. Mc Cormack – mindketten ír költők – előadásában. A *Yeats 150* kulturális programsorozat keretében irodalomtörténeti tanácskozást szerveztek az Ír Köztársaság Nagykövetségével, az ELTE Angol–Amerikai Intézetének Anglisztika Tanszékével és a Budapesti Ír Intézettel közösen. Képzőművész tagjaik részt vettek a a budapesti Vasarely Múzeumban megnyitott nagy nemzetközi kiállításon: *Puszta fény – Pure light* (lásd: *Programok*).

Yeats 2015

A Széchenyi Akadémiának 2014 elejétől ismét súlyos veszteségei voltak. Január végén elhunyt Jancsó Miklós, aki hosszú ideig állt az elnöki poszton, majd Polgár Rózsa textilművész. A következő évben elment Gross Arnold grafikusművész, Jože Hradil szlovén műfordító, Juhász Ferenc költő, Koltai Tamás dramaturg, színikritikus, Solti Gizella gobelinművész és Virág Csaba építész. 2016-ban búcsúznia kellett Balog Istvántól, a magyar plakátművészet nagymesterétől, Baranyay András képzőművésztől, Bányai János vajdasági írótól, Esterházy Pétertől, Hopp–Halász Károly festőművésztől, a Paksi Képtár megalapítójától, Kertész Imrétől és Kocsis Zoltántól.

A bővítésről szóló 2014-es döntés után eddig kétszer nyílt lehetőség új tagok felvételére: a 2015. novemberi, valamint a 2016. októberi közgyűlésen. 2015-ben lett új rendes tag Fajó János festőművész, Janisch Attila filmrendező, forgatókönyvíró és három kitűnő építész: Nagy Bálint, Róth János és U. Nagy Gábor. Tiszteleti tagnak vettek fel három kiváló költőt: Kovács András Ferencet (Románia), Tom Hubbardot (Skócia) és William J. Mc Cormacket (Írország). A következő évben jelentősebben szélesedett a tagok köre. Tiszteleti tag lett Batár Attila építész (Franciaország), Markó Béla író (Románia), Szilágyi Júlia esszéista, irodalomtörténész (Románia) és Christian Wolff zeneszerző (Amerikai Egyesült Államok). Rendes taggá választották Kántor Péter költőt, Lengyel Péter és Márton László írót, Bikácsi Daniela festőművészt, Kemény György grafikusművészt, Saxon Szász János képzőművészt, Szelényi Károly fotóművészt, Vojnich Erzsébet festőművészt, Bálint András rendező–színművészt, Enyedi Ildikó filmrendező–forgatókönyvírót, Hegedűs D. Géza rendező–színművészt, valamint ismét három építészt: Janesch Pétert, Pazár Bélát és Rajk Lászlót.

A közönség izgalmas és különleges székfoglalókat hallgathatott, nézhetett ezekben az években is. Különösen népes közönséget vonzott Nagy Bálint építész előadása a FUGA Budapesti Építészeti Központban, bizonyítva azt is, hogy a FUGA ma Budapest megkerülhetetlen kulturális helyszíne. Sokan voltak kíváncsiak Kántor Péter költő, Kemény György grafikusművész, Márton László író, Meggyesi Tamás építész, Radnóti Zsuzsa dramaturg, Szabó T. Anna költő, Tarr Béla filmrendező, Visky András író előadására az Akadémián, Bujdosó Alpár, Hopp–Halász Károly és Saxon Szász János kiállítására, Dukay Barnabás és Csapó Gyula koncertjére külső helyszíneken.

Az évente egyszer megrendezett Széchenyi István emlékestek előadója volt 2013-tól Lovász László matematikus professzor, R. Várkonyi Ágnes történész professzor, Ferge Zsuzsa szociológus, egyetemi tanár, mindnyájan az MTA rendes tagjai, valamint Kas Oosterhuis holland építész, a budapesti Bálna tervezője, és a Bécsben élő Erőd Iván zeneszerző (lásd: *Programok*).

Tisztelők hosszú sora zarándokolt el 2016 áprilisában Kertész Imre temetésére, a Fiumei úti temetőbe, ahol Spiró György és Esterházy Péter szóban, Kocsis Zoltán

zongorajátékával búcsúzott tőle. Augusztus elején Gannára tartott a menet, hogy ott, az Esterházy család temetkezőhelyén vegyen végső búcsút Esterházy Pétertől. Novemberben Kocsis Zoltántól kellett elköszönnünk, zeneszeretők tömegével, a Zeneakadémia aulájában. Hogy mit vesztett távoztukkal ez az ország, azt sokan talán még fel sem fogják.

Epilógus

A dokumentumokból egyértelműen kiderül: a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiát a Magyar Tudományos Akadémia rendszerváltozás utáni rehabilitációs folyamatában a jóvátétel szándéka hívta elő, és Kosáry Domokos, az MTA elnöke kezdeményezte. Az MTA 1949-es átszervezésekor bekövetkezett igazságtalanságot, az írók és művészek kiseprűzését akarta jóvátenni azzal, hogy javasolta: adjon helyet az MTA ismét művészeknek, és az erre alkalmas szervezeti formát is kitalálta. Egy ismert dokumentum sem utal arra, hogy lett volna hasonló – ráadásul évtizedek óta tartó! – igyekezet. Az MTA I. osztályának irodalomtörténész tagjai a hetvenes–nyolcvanas években még csak nem is gondolhattak művészeti akadémia megvalósítására, ahogy a széptudományi alosztály felélesztésére sem. Glatz Ferenc 1989-es terve a Sándor-palotában elhelyezendő „félig üzleti, félig művészeti" vállalkozásként elképzelt művészeti akadémiáról nem valósult meg. Finta József 1990-es óvatos felvetése sem járt eredménnyel.

Az igazságtalanságot, kényszerből, külső politikai nyomásra, a Magyar Tudományos Akadémia követte el. Jóvá is csak a Magyar Tudományos Akadémia tehette – ismerte fel Kosáry Domokos, a rendszerváltozás utáni első demokratikusan megválasztott elnök, és meg is valósította.

Idézzük most fel azt az emlékbeszédet, amelyet ő tartott *Széchenyi és a nemzeti művelődés* címmel Széchenyi István születésének 200. évfordulóján, a Magyar Tudományos Akadémia 1991. évi közgyűlésén. Szavai fájdalmasan érzékeltetik, mennyire nem kellett saját korának „az egész Széchenyi":

„Nem kellett merész jövőbe tekintése, leleplező iróniája, kíméletlen kritikája, ha elavult rendszerekről és hagyományos előítéletekről beszélt. Nem kellett oroszlán haragja, olykor drasztikus humora, de sok gyötrő szorongása sem."[112]

112 AL. Közgyűlési iratok. Az MTA 1991. május 6-i kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 62. o.

Zárjuk ezt az áttekintést azokkal a gondolatokkal, amelyeket az alapítók fogalmaztak meg a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiáról.

Domokos Mátyás: „Akadémiánk […] jó működésének elsőrendű garanciája az úgynevezett *emberi tényező.* A kortárs magyar irodalmi és művészeti élet közismert és hiteles képviselőinek személyes meghíváson és demokratikus választáson alapuló szabad társulása, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, Kosáry Domokos kezdeményezett. […] A zárt taglétszámú Széchenyi Akadémia közhatalom nélkül, szellemi tevékenységének minőségével és tagjainak szakmai súlyával kívánja figyelemmel kísérni az irodalmi és művészeti élet alapkérdéseit és meghatározó folyamatait, szorgalmazza a nemzeti kultúra aranyalapját képező hagyomány gondozását és közkinccsé tételét."[113]

Jancsó Miklós: „Örülök, hogy olyan társaság tagja vagyok, ahol mindenki saját magát képviseli, saját tehetségét, saját világszemléletét művein keresztül."[114]

Lengyel Balázs: „A [Széchenyi Irodalmi és] Művészeti Akadémia nem csupán baráti, csevegő, borozó társaság, hanem tekintélyével létrehozott szellemi mű, olyan alkotóközösség, amely részben jelentékeny kulturális értékek bemutatásával, részben kijelölt tagjainak a kultúra legfontosabb területén való részvételével is foglalkozik [foglalkozott] – Kossuth-díj, Könyv Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap, Tokaji Írótábor stb. –, és ha az igény úgy hozza, létrehozott összejöveteleket is, tagjainak emberi közelséget teremtve egy-két teadélutánnal vagy olyan irodalmi, kulturális előadásokkal, mint pl. Német G. Béla és Szabó István eszmetisztító előadása a mai irodalomtörténet problémáiról vagy a művészetről, e művészet kérdésein túl létünket befolyásoló fájdalmas erkölcsi–szellemi problémákról."[115]

Domokos Mátyás: „Itt egy szép, nemes utópia megvalósítására történt nem sikertelen kísérlet, de ahogy az lenni szokott, az utópiák rendszerint nem úgy valósulnak meg az életben, mint ahogy mi szeretnénk és elképzeljük. Egyetlenegy feladata, folyamatos feladata lehet az Akadémiának, hogy megpróbálja ezt az utópiát, ami miatt mégis érdemes léteznünk, mint akadémiának, mindig közelíteni, egyre közelebb hozni a gyakorlathoz. Egészen biztos, hogy ez azon a sokat emlegetett, de általában lebecsült *emberi tényezőn* múlik, amivel ideológiák, programok, szervezeti szabályzatok félretolásával az emberek közvetlenül elkezdenek valamivel foglalkozni, mert hisznek benne."[116]

113 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai. Az 1993. április 6-i kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 25, 32. o. Domokos Mátyás felszólalása, 3. doboz.

114 AL. Uo. Az 1998. április 22-i kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 4. o., Jancsó Miklós felszólalása, 23. doboz.

115 AL. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia iratai. Az 1998. április 22-i, kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 14. o.,Lengyel Balázs hozzászólása, 23. doboz.

116 AL. Uo. 17. o., Domokos Mátyás felszólalása, 23. doboz.

Kosáry Domokos: „Sokszor elhangzik, hogy vajon mit csinál a Széchenyi Akadémia? Hogy mi történik benne, az a tagoktól függ. Én azzal is meg vagyok elégedve, ha időnként találkozhatom veletek, ha olvashatok arról, hogy ki mit csinál, hogy Schéner Mihály még a cipőkből is művészetet tud csinálni, hogy költőink, íróink, képző- és zeneművészeink ott szerepelnek mindenütt. Nem az a fontos, hogy állandóan mi irányítsuk a világot. Nem akarunk senkit irányítani. Irányítsuk saját tehetségünket, akinek van, és tagjainknak van. Ha ezt együtt képviselni tudjuk, akkor büszkék lehetünk arra, hogy a Széchenyi Akadémiának, ami a régi Akadémiának is folytatása, nekünk is ősünk a Széchenyi által 1825-ben alapított Akadémia."[117]

Hallgassuk végül Mészöly Miklóst, aki 1993-ban, a Széchenyi Akadémia II. közgyűlésén előadott, máig érvényes, programbeszédnek is beillő zárszavában így szólt:

„A hasznos akadémiák – szerte a világon – sosem egy exkluzív–elitokratikus társulás és működés öncélúságától hajtva születnek meg, hanem felismerve a tudományok és művészetek hathatósabb fejlődésének és rangjuk megőrzésének biztosítékát egy olyan szerveződési formában, mely messzemenően nem érintheti az egyéni alkotói szabadságot; továbbá mindenkor távol tartja magát az éppen regnáló állami hatalomtól és általában a politika múlandóan időszerűsített szempontjaitól. Vagyis a hathatós függetlenség élteti őket.[…] Ami természetesen nem állhat ellentétben az alkotmányos renddel, mint ahogy egyetlen állam sem engedheti meg magának, hogy az ilyen intézmények szellemi vagy más szempontból függőségbe kerüljenek, akárcsak áttételes befolyásolás, illetve befolyásolhatóság legalizált helyzetteremtése révén. Akadémiánk megálmodója annak idején minden bizonnyal ilyen játékszabályra gondolt az alapításkor.

[…] Az akadémiák mindenütt fokozottabban válthatnak ki kritikát, és ezt egyedül a magunkban is mindig tovább iskolázott elfogulatlanság és nyitottság teheti távlatos érvénnyel a helyére. Az érdekek és érzékenységek pedig – legyenek akár személyesek, akár politikai motivációkkal átszövöttek – akadémiai függetlenségünk feladására soha nem kényszeríthetnek.

Kívánom tehát tagtársainknak, hogy a szellemi és morális együvé tartozás azilumává, szimbólumává formálják akadémiánkat, és az értékcinkosság időszakos tanúságtételének alkalmává és lehetőségévé avassák."[118]

117 AL. Uo. 11. o., Kosáry Domokos felszólalása, 23. doboz.
118 AL. Uo. Az 1993. április 6-i kgy. gyorsírásos jegyzőkönyve, 72–75. o., 3. doboz.